

הלכות תלמוד תורה פרק ד (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – סיכום מלא

הקדמה לפרק – מקומו של פרק ד' בסדר הרמב"ם

פשוט: סדר הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה: פרק א' – חיוב הלימוד; פרק ב' – מלמד התינוקות ועבודתו; פרק ג' – כתר תורה, לימוד ברמה הגבוהה ביותר; פרק ד' – כיצד לומדים ברמה הגבוהה ביותר, סדר הישיבה, של רב המלמד תורה באמת.

הידושים:

1. שתי רמות בתלמוד תורה: לפי הרמב"ם ישנן שתי רמות במצוות תלמוד תורה: (א) המצווה **פראוי** – כתר תורה, שבו נושא ונותן מדעת עצמו, לומד ברמה הגבוהה ביותר; (ב) המצווה **השווה לכל נפש** – אולי בדיעבד, החיוב הבסיסי שכל אחד חייב לצאת בו. פרק ד' עוסק ברמה הראשונה – בית המדרש/ישיבה, לא במלמד תינוקות.

2. מלמדי תינוקות לעומת ישיבה: אצל מלמדי תינוקות (פרק ב') לא הוזכר תנאי של "הגון" – מלמדים כל ילד, כי זהו חינוך. פרק ד' מדבר על **מוסד עילית** – בית המדרש – שבו כבר יש תנאים למי מקבלים.

הלכה א' – אין מלמדין אלא לתלמיד הגון

דברי הרמב"ם: "אין מלמדין את התורה אלא לתלמיד הגון, נאה במעשיו, או תם. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה – מחזירין אותו למוטב, ומדריכין אותו בדרך ישרה, ובודקין אותו, ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. אמרו חכמים: כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס, שנאמר 'כצורר אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד'. ואין כבוד אלא תורה, שנאמר 'כבוד חכמים ינחלו'. וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף על פי שהוא חכם גדול וכל העם צריכים לו, אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב, שנאמר 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא'. אמרו חכמים: אם דומה הרב למלאך ה' צבאות – יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו – אל יבקשו תורה מפיהו."

פשוט:

מותר ללמד תורה (ברמת בית המדרש) רק לתלמיד הגון – או "נאה במעשיו" (כבר יש לו מעשים טובים), או "תם" (תמים, לא רע). אם התלמיד הולך בדרך לא טובה, יש להחזירו למוטב תחילה, לבדקו, ורק אחר כך להכניסו לבית המדרש. גם רב שאינו הולך בדרך טובה – אפילו הוא חכם גדול – אין ללמוד ממנו עד שיעשה תשובה.

הידושים וביאורים:

1. פירוש "תם" – שלושה מהלכים:

(א) **תם** = אין לו עדיין חזקה לטוב או לרע. כמו החילוק בין "מועד" ל"תם" בשור: "נאה במעשיו" הוא כמו "מועד לטובה" – יש לו חזקה מעשים טובים. "תם" עדיין לא "נגח שלוש פעמים" – אין לו רקורד רע, אבל גם לא רקורד טוב מוכח.

(ב) **תם** = יש לו כוונות טובות אף ללא מעשים טובים. הוא תמים, רוצה בטוב, אך עדיין לא התחיל לעשות.

(ג) **תם** = עדיין אינו יודע מה עליו לעשות. הוא לא רע, פשוט עדיין לא מודע. הוא בבחינת "תם" כי אין לו עדיין מספיק ידע כדי להיות "הולך בדרך לא טובה" – צריך לדעת משהו כדי להיות רשע.

2. "הולך בדרך לא טובה" – רק כשיודע מה עליו לעשות:

מדויק ש"הולך בדרך לא טובה" מדבר רק על מי שידע את חובת האדם, יודע את כל המצוות, ואינו עושה. אבל אדם שעדיין אינו יודע – הוא בבחינת "תם", ואיתו כן מלמדים את כל התורה כולה.

3. אחריות הרב להחזיר למוטב – לא רק להוציא:

הרמב"ם לא אומר שמוציאים את התלמיד. "מחזירין אותו למוטב" – יש לעבוד איתו באופן אקטיבי. ראש הישיבה לא יכול להתחמק ולומר "זה לא קשור אלי". אם התלמיד בא אליך, זו בעייתך. אם הוא עדיין לא ראוי ללמוד, למד איתו תחילה מוסר, הדרך אותו. אין זה תירוץ לומר "לא אלמד אותך". אך מוכר גם שאולי זהו "מחלקה אחרת" – יש ארגון לבעלי תשובה, ובית המדרש עצמו אינו המקום לכך.

4. החזרה למוטב דרך הלימוד עצמו:

לפי מה שצריך ללמוד תורה כל ימיו וכל שנותיו (פרק ג'), אפשר לומר ש"מחזירין אותו למוטב" פירושו גם דרך לימוד – לומדים איתו את חלק התורה שיביא אותו לתשובה. לדוגמה: ספר המדע יש ללמד עם כולם, כי אלו יסודי הדת. רמב"ם שלם לומדים עם כולם. האיטור של "אין מלמדין" מדבר רק על רמת הישיבה – הרמה הגבוהה ביותר של למדנות.

5. בית המדרש כמוסד עילית:

בית המדרש אינו פתוח לכולם. זהו מוסד עילית שבו אנשים כבר זוכים (או עומדים לזכות) לכתרה של תורה. אחד התנאים הוא מעשים טובים. כישרונות הם אולי פשוטים (כמו דברי ר' חיים על חזן – תחילה עליו לדעת לשיר, זה לא צריך לומר; מדברים שאפילו אם הוא יודע, עליו גם להיות הגון).

6. השוואה לארבעת הבנים בהגדה:

בהגדה מלמדים את כל ארבעת הבנים – חכם, רשע, תם, שאינו יודע לשאול. כאן מלמדים רק את החכם ואת התם. את הרשע – צועקים עליו בהגדה, ואולי זה ענין "מחזירין אותו למוטב" – מנסים לחנך אותו שיעשה תשובה, אך לא מלמדים אותו ברמת בית המדרש.

7. "כזורק אבן למרקוליס" – מדוע דווקא משל זה:

הפסוק הוא "כצורר אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד" (משלי כ"ו, ח). הפשוט הפשוט: כמו שמישהו זורק אבן בקלע, כך כשנותנים לכסיל כבוד – זה גורם נזק גדול. החידוש העיקרי: האדם חושב שהוא עושה דבר טוב, אך עושה הפוך. אצל מרקוליס – עבודת האלילים של מרקוליס היא דרך זריקת אבנים. האדם חושב שהוא מכה בעבודה זרה (נלחם בה), אך באמת הוא מכבד אותה. כך גם כאן: הרב חושב שהוא משפיע תורה בתלמיד שאינו הגון, אך באמת התלמיד ישתמש בתורה לדרכים רעות – יהפוך ל"רשע נבל ברשות התורה".

8. "כבוד" = תורה:

הרמב"ם דורש ש"כבוד" בפסוק פירושו תורה, שנאמר "כבוד חכמים ינחלו". כשנותנים לכסיל "כבוד" – כלומר כשמלמדים אותו תורה – הוא ישתמש בכבוד/תורה לרעה. פשוט נוסף: אם חושבים שעל ידי הכנסת התלמיד שאינו הגון בין רבנים ומתן כבוד לו יהפוך לטוב – אומר הרמב"ם להפך: הוא ישתמש בכבוד לרעה, יהפוך יותר רע.

9. [סטייה: שיטת רבי מאיר שפירא]:

או כולם על הרצפה. בעבר התלמידים היו עומדים, אך לפני חורבן בית שני התחילו שכולם יושבים.

חידושים:

1. השיבות ראיית הרב: חשוב לא רק לשמוע את הרב, אלא גם לראות אותו. לכן צריך לשבת בחצי עיגול, לא בשורות ישרות, כי בשורות ישרות האחרונים לא יכולים לראות.

2. הרב לא ישב גבוה יותר: אפשר היה לחשוב שזה כבוד התורה שהרב ישב על ספסל והתלמידים על הרצפה. אך הרמב"ם פוסק נגד זה. בגמרא כתוב: "לא ילמד הרב כשהוא יושב על גבי מטה ותלמידיו על גבי קרקע" – נראה שפסק הרמב"ם הולך רחוק יותר מהלשון הפשוטה של הגמרא.

3. קשר לדרך האמצע בכבוד: קודם אמר הרמב"ם שתלמיד חכם צריך לשמור כבודו, אך רק בדרך האמצע – לא יותר מדי גאוה. כאן רואים את אותו מהלך: הרב יושב בראש (כבוד מסוים – הוא הרב, צריך לשמוע אותו), אך לא ברמה גבוהה יותר – זו הייתה גאוה מופרזת.

4. התפתחות היסטורית – מעמידה לישיבה: בעבר התלמידים היו עומדים (כמו בקריאת התורה – כבוד התורה), אך לפני חורבן בית שני התחילו שכולם יושבים, כי קל יותר ללמוד בישיבה. מכאן השם "ישיבה" – בעבר נקרא "עמידה".

הלכה ב' (המשך) – המתורגמן/חוזר

דברי הרמב"ם: "אם היה הרב מלמד בעצמו – [מלמד ישירות]. ואם היה מלמד על ידי מתורגמן – המתורגמן עומד בין הרב ובין התלמידים, הרב אומר למתורגמן, והמתורגמן משמיע לתלמידים. ולא יגביה הרב קולו יותר מן המתורגמן, ולא יגביה המתורגמן קולו בעת ששואל לרב יותר מקול הרב. אין המתורגמן רשאי לא לבצות ולא להוסיף ולא לשנות."

פשט:

שתי דרכי הוראה: (א) ראש הישיבה עצמו מגיד שיעור; (ב) יש מתורגמן (בחב"ד נקרא חוזר) שחוזר על השיעור. המתורגמן עומד בין הרב והתלמידים.

חידושים:

1. טעם מעשי למתורגמן: פעם לא היה מיקרופון, והמתורגמן היה צריך לצעוק כדי שכולם ישמעו. הישיבה בעיגולים עוזרת גם לכך – קרוב יותר לרב.

2. המתורגמן לא יענה בעצמו על שאלות: כששואלים שאלה, המתורגמן לא יענה בעצמו. עליו לשאול את הרב, הרב עונה למתורגמן, והמתורגמן עונה לשואל. זהו סדר של כבוד – הכל עובר דרך הרב.

3. כללי קול – נלמדים ממש רבינו: הרב לא ידבר חזק יותר מהמתורגמן (כי תפקיד המתורגמן לדבר בקול רם). והמתורגמן, כשמדבר אל הרב, ידבר בשקט יותר מהרב – מכבוד. רק כשמדבר אל הקהל, מדבר בקול רם יותר. כל זה נלמד ממש רבינו – איך משה דיבר עם הקב"ה ואיך דיבר עם ישראל.

4. המתורגמן לא ישנה: למתורגמן אין זכות לשנות, להוסיף או לגרוע. זהו אותו יסוד שאינו יכול לענות בעצמו – הוא אינו הרב. טבעי מאוד שמתורגמן מתחיל לראות את עצמו כהוא הרב, כי לו יש את המיקרופון. אך צריך לזכור: אתה רק המתורגמן.

5. [סטייה: מגיד לעומת תלמיד חכם]: אדם יכול להיות מגיד טוב – יכול להסביר היטב, יכול לומר היטב מה כתוב – אך זה לא אומר שהוא גדול בתורה. הוא מתורגמן, יכול לחזור על מה שחכמי התורה אומרים. הוא אולי מסביר טוב יותר בנוסח ברור יותר, אך אסור לו להוסיף דעותיו, כי אין לו דעת תורה משלו ברמת הרב.

רבי מאיר שפירא היה אומר שנכד של רב הוא תמיד מקבל לישיבה, אפילו אינו יודע במבחן – כי רב הוא ממילא יהיה, שלפחות ידע ללמוד מעט. הטענה הנגדית: לפי הרמב"ם זה יכול להיות הפוך – אם הוא אינו הגון, זה יכול לעשות אותו יותר גרוע, לא טוב יותר. אך מעשה רבי מאיר שפירא לא מדבר על "אינו הגון" – רק על מי שאינו מתאמץ בלימוד, שזו קטגוריה אחרת.

10. הרב שאינו הולך בדרך טובה:

גם הרב חייב להיות הגון. אפילו הוא חכם גדול, אפילו כל העם צריכים לו – אם אינו הולך בדרך טובה, אין ללמוד ממנו עד שיעשה תשובה. זה מדבר על רב שממשיך ללמד, נותן שיעורים, אך עושה עבירות בצד – משתמש בתורה כ"קדרום לחפור בה". הוא אומר שיעורים יפים, אף אחד לא אומר שיעורים טובים כמוהו – אך הוא רשע, בעל מחלוקת, וכדומה. שאלה: מי יחזיר אותו למוטב? הרי הוא עצמו החכם הגדול ביותר, אין רב מעליו. תשובה: הוא יצטרך בעצמו לעשות תשובה – "עד שיחזור למוטב".

11. "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות" – פירוש:

הפסוק אומר "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב', ז). הרמב"ם מפרש:

- "כהן" פירושו כאן לא הכהן מכתר כהונה, אלא עובד ה' – במקור זו הייתה משימת הכהנים ללמד תורה לעם.

- "יבקשו" – לשון תלמיד, באים לבקש ללמוד ממנו, "דורש ומבקש".

- "כי מלאך ה' צבאות הוא" – הוא צדיק העושה רצון ה'.

החידוש: "דומה למלאך" לא פירושו מדרגה מיסטית – פירושו פשוט שהוא עושה רצון ה', עושה שליחותו. מלאך עושה רצון ה' – אם היהודי גם עושה שליחותו, הוא "דומה למלאך". זה או זה, אין דרך אמצע.

12. ההיתר של רבי מאיר (אצל אחר):

הגמרא מביאה היתר מרבי מאיר, שאם הוא אדם גדול יכול תוכו אכל קליפתו זרק – אפשר ללמוד את התוכן ולזרוק את החיצוניות הרעה. אך לרוב האנשים ההיתר אינו שייך. התוספות מקשר זאת לסוגיית אחר (אלישע בן אבויה). מאוחר יותר מוזכר שרב צריך לדון לכף זכות, אך כאן מדובר במקרה שבו ברור שאי אפשר לדון לכף זכות.

13. דרך הרמב"ם להביא מאמרי חז"ל:

בכל פרקי הלכות תלמוד תורה מביא הרמב"ם מאמרי חז"ל ופסוקים – מה שאינו דרכו הרגילה בהלכות אחרות. הוא מביא "אמרו חכמים" ופסוקים כתמיכה. אולי רוצה להראות שזו הלכה עם מקור, לא רק סברא.

14. [סטייה: שני תפקידים בישיבה – ראש ישיבה לעומת משגיח]:

במבנה הישיבה יכול להיות ראש ישיבה (המלמד גמרא תוספות) ומשגיח (המדריך אנשים, אומר מוסר). אלו שני תפקידים שונים. הרמב"ם מדבר כאן על ראש הישיבה המלמד, לא על המחזיר אנשים למוטב. ראש הישיבה המלמד לא יכול להקדיש זמן לדרך הטובה של כל אחד – הוא צריך להיות כתרו של תורה, אסור לו להקדיש זמן לפרנסתו, קל וחומר לעניינים אחרים. לכן צריך מערכת.

הלכה ב' – סדר הישיבה: כיצד יושבים

דברי הרמב"ם: "התלמידים יושבים לפניו בכף (חצי עיגול), כדי שיהיו כולם רואים אותו ושומעים דבריו. ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע, אלא או כולם על הארץ או כולם על הספסלים. בראשונים היה הרב יושב ותלמידיו עומדים, ומקודם חורבן בית שני נהגו שיהיו כולם יושבים."

פשט:

התלמידים יושבים בחצי עיגול סביב הרב, כדי שכולם יראו וישמעו אותו. הרב לא ישב על ספסל כשתלמידים יושבים על הרצפה – כולם על ספסלים

ואינו מתבייש. לעתים קרובות האמת היא שהרב לא הסביר היטב, או שצריך באמת פעמיים לומר דבר כל כך מסובך.

7. "אין הביישן למד ולא הקפדן מלמד" (אבות ב:ה): הרמב"ם מביא משנה זו – ביישן לא יכול ללמוד, קפדן לא יכול ללמד. שני הצדדים חייבים לוותר על נטייתם הטבעית – התלמיד על בושותו, הרב על כעסו.

הלכה ג' (המשך) – מתי הרב כן יכעס: מתרשלים

דברי הרמב"ם: "במה דברים אמורים? בשלא הבינו התלמידים הדברים מפני עומקן, או מפני דעתן שהיא קצרה. אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם, ולפיכך לא יבינו – חייב לרגוז עליהם ולהכלימם בדברים כדי לחדדם. וכן הוא אומר: 'זרוק מרה בתלמידים.'"

פשט:

סבלנות הרב היא רק כשהחסרון בעומק הנושא או בשכל התלמיד. אך כשהם עצלים ולא משתדלים – אז הוא חייב לכעוס.

חידושים:

1. "קומתא יפה" של הרמב"ם: הרמב"ם עושה סדר ברור – מה שכתוב "לא יכעוס" מדבר באופן אחד (כשזה עמוק או קשה), ומה שכתוב "זרוק מרה" מדבר באופן אחר (כשהם עצלים). הוא מאחד שני מאמרי חז"ל סותרים.

2. "חייב לרגוז" – לא רק להתנהג: הוא צריך באמת להיות כועס, לא רק להתנהג ככעס. עליו להראות כעסו ולהכלימם בדברים חדים – "כדי לחדדם".

הלכה ד' – הרב לא ינהג קלות ראש

דברי הרמב"ם: "אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני תלמידיו, ולא לשחק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם – כדי שתהא אימתו עליהם."

פשט:

הרב לא יהיה בדיחן, לא יצחק איתם, לא ישחק איתם, לא יאכל איתם – כדי שיהיה להם יראה ממנו.

חידושים:

1. "קלות ראש" לא בהכרח דבר רע: פירושו יותר שלא יהיה באותה רמה של התלמידים – לא יתבדה איתם, לא יהיה קרוב מדי. צריך להיות "פער" מסוים בינו לבינם.

2. "הטל מורא על התלמידים" – רחב יותר מסתם צעקות: הפשט העמוק יותר: כשיש יראה/רצינות כלפי מי שלוקחים ברצינות, ילמדו ממנו יותר. הרצינות עוזרת ללימוד. צעקות הן רק כשמגיעים למצב חירום. אך באופן כללי, "הטל מורא" פירושו רצינות מסוימת שעוזרת ללימוד עצמו.

3. רב שמתנהג במרחק – לטובת התלמידים: רב ששומר מרחק מתלמידיו עושה זאת לטובתם – זה עוזר להם ללמוד ממנו טוב יותר. הקהל לא תמיד מבין זאת.

4. [סטייה: טישים חסידיים]: רבנים חסידיים של היום אוכלים עם תלמידיהם בטיש – אך אולי זה לא נקרא "אוכל איתם" במובן זה, כי הרב יושב על במה, זו לא סעודת שיחה.

הלכה ה' – הלכות שאלה ותשובה: כיצד שואלים את הרב

דברי הרמב"ם: "אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש עד שתתישב דעתו עליו. ואין התלמיד שואל מיד, אלא ימתין מעט עד שינוח הרב. ואין שני תלמידים שואלין כאחד. אין שואלין מעומד, ואין משיבין מעומד, ולא מגבוה, ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים. ואין

6. השגת הראב"ד – אב ובנו או רבו ותלמידו: הראב"ד משיג: "מקורי חדוש היו – רב שמי תרגמין והרב שילא." הראב"ד אומר שמה שהרמב"ם כותב מבוסס על מעשה חד פעמי, לא על כלל הלכות. מהלך הראב"ד: בדרך כלל אפשר להניח שהמתורגמן הוא תלמיד חכם חלש יותר מהרב – לכן אומרים לו שלא יענה בעצמו. אך באב ובנו או רבו ותלמידו קורה לפעמים שאב אוהב כל כך את בנו, או רב אוהב כל כך את תלמידו, שאף על פי שהתלמיד/בן הוא בעצמו תלמיד חכם חשוב, הוא מסכים להיות המתורגמן. במקרה כזה הכלל שונה – אי אפשר להניח שהמתורגמן חלש יותר.

7. המתורגמן אומר את שם הרב בפירוש: כשהמתורגמן חוזר לקהל, יאמר "כך אמר רבנו פלוני" – עם שם הרב בפירוש. זה מעניין כי הרב עצמו לא יאמר את שם רבו (הוא אומר "אבי מורי" או "מורי ורבי"), אך המתורגמן, שזה לא רבו, כן יאמר את השם בבירור – כדי שהקהל ידע ממי הוא חוזר. זהו דין בהירות – "בשם אומרו."

8. [סטייה: מלמדים זקנים]: לעתים קרובות מפטרים מלמד כי הוא כבר זקן – זה דבר כואב. מהלך הרמב"ם עם המתורגמן נותן פתרון: אם הרב כבר זקן וקשה לשמוע אותו – קח מתורגמן, קח עוזר, במקום לשלח אותו.

9. הערת הרמ"א: הרמ"א בהלכות תלמוד תורה אומר שכיום לא מצויות כל ההלכות של מתורגמן, לכן אינו מאריך בכך.

הלכה ג' – הרב לא יכעס כשתלמידים לא מבינים / חובת התלמיד לשאול

דברי הרמב"ם: "הרב שלמד ולא הבינו התלמידים, לא יכעוס עליהם וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפילו כמה פעמים, עד שיבינו עומק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד 'הבנתי' והוא לא הבין, אלא חוזר ושואל אפילו כמ

ה פעמים. ואם כעס עליו רבו ורגז, יאמר לו: 'רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, ודעתי קצרה.' ולא יהא התלמיד בוש מחבריו שלמדו בפעם ראשונה או שניה והוא לא למד אלא לאחר כמה פעמים... שאם יתבייש, נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום."*

פשט:

הרב לא יכעס כשתלמידים לא מבינים, אלא יחזור ויאמר שוב ושוב עד שיבינו. התלמיד חייב לא לומר "הבנתי" כשלא הבין, ולא יתבייש מחברים שהבינו מהר יותר.

חידושים:

1. זהו כמו "עסקה" בין רב ותלמיד: כמו משא ומתן – הרב התחייב שיבינו, ושני הצדדים חייבים להיות רציניים בכך. תפקיד הרב לומר פעמיים, שלוש פעמים – זו אחריותו.

2. מדוע הרב כועס: הסברא היא שהרב מתוסכל כי חושב שאינו אומר זאת מספיק טוב – הוא כועס על עצמו. לפיכך, כשהתלמיד אומר "רבי, דעתך צרופה, אתה אומר היטב, אני לא מבין היטב" – הוא לוקח על עצמו את ה"אשמה" – והרב מקבל סבלנות לחזור.

3. החיוב על התלמיד לשאול שוב – דין בתורה: החיוב על התלמיד לשאול שוב הוא לכאורה דין בתורה, לא רק ענין מוסרי.

4. עצת הרמב"ם – "ודעתי קצרה": התלמיד חושב לפעמים שאין זה דרך ארץ לשאול כל כך הרבה פעמים, זו חוצפה. הרמב"ם אומר שכל דבר אפשר למצוא דרך עדינה לומר – "רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, ודעתי קצרה."

5. החשש מ"על חשבון אחרים": אדם היה חושב – איך אני רשאי לבטל אותם מתורה? הם כבר מבינים, ובגללי הרב צריך לחזור? התשובה: ישמעו שוב, זה לא יזיק, יחזור, לא קרה כלום. חוץ מזה, לרב אין אלף תלמידים – יש לו קבוצה קטנה יותר, והכל על הבנה.

6. המציאות של "אחד שואל": בדרך כלל, אם יש אחד שאומר "רבי, לא הבנתי", יש בערך חמישים אחוז מהכיתה שגם לא הבינו – רק הם מתביישים. בדרך כלל מי ששואל אינו טיפש, אלא הוא יותר שפל בעיניו

ממקומות שונים. אך הרב, כשמתעמק בענין, הוא "באמת שם" – הוא כל כך שקוע שלא יכול לקפוץ בקלות לנושא אחר. **מובא מר' יוסף (הוטנר?)** שככל שחכם מזדקן, קשה לו יותר לענות על נושא שאינו בו – לא כי הוא מאבד חריפות, אלא כי הוא מתעמק יותר בכל ענין, זה הופך לחלק מהווייתו.

3. שתי נקודות שמתערבבות – כבוד הרב ואיכות הלימוד: הרמב"ם מערבב כאן שני מניעים: (א) כבוד לרב, ו(ב) אפקטיביות הלימוד – כיצד מקבלים את התשובות הטובות והברורות ביותר. צריך את שניהם בחשבון. **שתי הנקודות מאוד קשורות** – כשיש כבוד בדרך הנכונה, לומדים טוב יותר. כבוד הרב אינו רק נימוס, זה חלק מתהליך הלימוד.

4. [סטייה: ר' חיים קנייבסקי:] הסדר שבו אנשים "הרגו" את ר' חיים קנייבסקי בשאלות מכל הכיוונים – זרקו שאלות ללא סדר – לא היה דבר נכון לפי הכלל. אף על פי שהיה גדול מספיק שבושה אינה שייכת, אך הכלל נשאר כלל.

5. הרב גם אוהב שאלות – אך בתנאי: רב אוהב כששואלים שאלות, כי זה גורם לו לחפש. אך התלמיד "יחדש" – ישאל שאלה שמחדדת את הרב, לא שאלות מלכות. שאלה שבאה מהענין שלומדים מחדדת את הרב, וזה טוב.

הלכה ו' – סדר קדימה בשאלות: מי נענה ראשון

דברי הרמב"ם: "שנים שואלין – אחד שואל בענין ואחד שלא בענין, נזקקין לענין. מעשה ושאינו מעשה, נזקקין למעשה. הלכה ומדרש, נזקקין להלכה. מדרש ואגדה, נזקקין למדרש. אגדה וקל וחומר, נזקקין לקל וחומר. קל וחומר וגזירה שוה – נזקקין לקל וחומר."

"אם שני אנשים שואלים – אחד חכם ואחד תלמיד, נזקקין תחילה לחכם. שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שני עמי הארץ, או ששאלו שניהם שתי הלכות/שאלות/תשובות/מעשים – כרצון המתורגמן."

פשוט:

כששני אנשים שואלים בבת אחת, יש סדר קדימה: ענין לפני שלא בענין, מעשה לפני לא-מעשה, הלכה לפני מדרש, מדרש לפני אגדה, קל וחומר לפני אגדה, קל וחומר לפני גזירה שווה. חכם קודם לתלמיד. אם שניהם באותה דרגה, המתורגמן בוחר.

חידושים:

1. צריך לענות אפילו שלא בענין: מכך שהרמב"ם אומר "נזקקין לענין" (לא "עונים רק בענין") רואים שצריך כן לענות גם למי ששואל שלא בענין – רק שמי ששואל בענין קודם. זהו חידוש – היינו חושבים שלא בענין אסור לשאול כלל.

2. מה פירוש "מדרש" לעומת "אגדה": "מדרש" פירושו מדרש הלכה – כלומר, הפשט של מהיכן לומדים הלכה מפסוק (דרשת הפסוקים). "אגדה" פירושה אגדה כפשוטה – מוסר, מחשבה, סיפורים. לכן מדרש (הלכה) קודם לאגדה.

3. מדוע קל וחומר גבוה מגזירה שווה: קל וחומר הוא דבר מבוסס סברא – הוא מחדד את חשיבת התלמיד, כי זהו תהליך רציונלי של עיבוד. **גזירה שווה היא "פיסת מידע"** – מסורה ששתי מילים קשורות, אך היא לא מחדדת את המחשבה כמו קל וחומר. לכן, כששוחחים עם התלמיד, קל וחומר יותר "מחדד" – יותר למדנות, יותר רציני.

4. "ענין" בהקשר של שלושים יום לפני החג: המושג "ענין" יכול גם להתכוון לענין הזמן – כמו ערב פסח, כש"ענין" פירושו הלכות פסח, שמחליף את הסוגיא הרגילה. במפרשים מסוימים כך כתוב על ענין "נזקקין לענין".

5. מדוע החכם קודם: החכם מקבל יותר כבוד. תלמיד מקבל יותר כבוד מעם הארץ, אך חכם מקבל עוד יותר כבוד מתלמיד. סדר הקדימה הוא ענין של כבוד.

שואלין את הרב אלא בענין. ואין שואלין אלא מיראה. ולא ישאל בענין יותר משלוש הלכות."

פשוט:

לא יתקפו את הרב בשאלות כשנכנס. יתנו לו הזדמנות להירגע. לא שואלים בעמידה, לא מגבוה, לא מרחוק, לא מאחורי הזקנים. שואלים רק בענין, ביראת כבוד, ולא יותר משלוש הלכות בבת אחת.

חידושים:

1. הרב הוא אדם: אף על פי שידוע הכל, אי אפשר לתקוף אותו מיד בשאלות. הוא צריך דרך ארץ – יתנו לו הזדמנות להתאושש.

2. גם התלמיד צריך מנוחה לפני השאלה: לא רק הרב צריך להירגע – גם התלמיד לא ישאל כשנכנס, אלא יתאושש תחילה. כי "שאלת חכם חצי תשובה" – האופן שבו שואלים משנה הרבה, שיוכל לשאול היטב בבהירות.

3. "מעומד" – כבוד או איכות לימוד? האם זה רק ענין של כבוד, או גם ענין של ישוב הדעת – שאדם לא יכול להיות בישוב הדעת כשעומד? הסדר הישן (לפני הגלות) היה שתלמידים עומדים והרב יושב. אחרי תקנות הגלות זה השתנה – היום כולם יושבים.

4. "ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים" – כבוד או מעשי? האם זה רק כבוד, או גם דבר מעשי – כשמישהו צועק מאחור לא שומעים בברור מה הוא אומר? אולי שניהם.

5. מה פירוש "בענין" – כמה מהלכים:

- (א) "בענין" פירושו בענין/סוגיא שלומדים עכשיו – לא לקפוץ לנושא אחר.

- (ב) "בענין" פירושו שאלה ספציפית – לא שאלה כללית כמו "ספר לי הכל על שבת", אלא הכן את עצמך, למד, ואז שאל הלכה ספציפית.

- (ג) יתכן ש"שואלין בענין" לא מדבר בזמן השיעור, אלא כשהחכם נכנס לבית המדרש – לא יתקפו אותו בשאלות מכל הכיוונים, אלא ישאלו בסדר, בענין.

6. "לא ישאל יותר משלוש הלכות": "ענין" יכול להיות קטן ממסכת – פירושו הסוגיא/נושא שלומדים היום. לא ישאלו יותר משלוש שאלות בבת אחת, כי זמן הרב אינו פנוי – צריך ללכת בסדר ובכבוד.

7. [סטייה: המציאות כיום:] היום אין את כל המוסד הפורמלי של שאלות דרך המתורגמן. אך פעם הלימוד העיקרי אצל הגאונים היה דרך תשובות לשאלות – זה היה הסדר.

הלכה ה' (המשך) – רשות הרב לשאול שאלות מלכות, והגבלת התלמיד דברי הרמב"ם (על בסיס הגמרא): התלמיד לא ישאל לרב שאלות מלכות כדי ללכוד אותו. אך הרב רשאי לשאול לתלמידים שאלות כאלה כדי לחדד אותם – "לחדדן". הרב רשאי אפילו לשאול מענין אחר שאינם עוסקים בו.

פשוט:

יש חילוק יסודי בין תפקיד התלמיד לתפקיד הרב בשאלות. התלמיד צריך לשאול בכבוד, בענין; הרב צריך לחדד את התלמידים, אפילו בשאלות קשות או לא נכונות.

חידושים:

1. מדוע התלמיד לא יתפוס את הרב, אך הרב רשאי לתפוס את התלמיד: החילוק הוא כפול: (א) **כבוד** – כשתלמיד תופס את הרב בטעות, הוא מבייש אותו, וזו עוולה. אך כשהרב תופס את התלמיד, אין זו בושה, כי תלמיד הוא עדיין תלמיד – לא מצפים ממנו שידע הכל. (ב) **תפקיד** – תפקיד הרב לחדד את התלמידים ("לחדדן"), אך תפקיד התלמיד אינו לחדד את הרב.

2. מדוע הרב רשאי לשאול מענין אחר, אך התלמיד לא: תירוץ פסיכולוגי-אינטלקטואלי: התלמיד שומע כללים ויכול לזכור בקלות

פרק ד' של הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה מציג **מערכת שלמה** של כיצד צריך להיראות בית המדרש/ישיבה ברמה הגבוהה ביותר – רמת כתר תורה. הפרק עובר בסדר לוגי:

1. **מי נכנס** (הלכה א') – רק תלמיד הגון או תם
 2. **כיצד יושבים** (הלכה ב') – בחצי עיגול, כולם באותה רמה
 3. **מערכת ההוראה** (הלכה ב' המשך) – הרב או המתורגמן
 4. **יחסי רב-תלמיד בלימוד** (הלכה ג') – סבלנות הרב, אחריות התלמיד
 5. **גבולות היחסים** (הלכה ד') – שמירת מרחק מתאים
 6. **סדר השאלות** (הלכה ה'-ו') – כללי שאלה וקדימה
 7. **קדושת המקום/זמן** (הלכה ז') – אין ישנים, אין משיחים
- עקרונות מרכזיים העולים מהפרק:
1. **בית המדרש כמוסד עילית:**

בית המדרש אינו מוסד המוני. זהו מקום לאנשים שכבר הגיעו (או עומדים להגיע) לרמה גבוהה בתורה ובמידות. יש תנאי כניסה – "הגון" או "תם" – וזה לא בושה, זו המציאות של מוסד שמטרתו להגיע לכתר תורה.

2. האיזון בין כבוד לאפקטיביות:

לאורך כל הפרק רואים איזון עדין בין שני עקרונות: (א) כבוד התורה וכבוד הרב, (ב) אפקטיביות הלימוד. שני העקרונות הללו אינם סותרים – הם משלימים. כבוד נכון מוביל ללימוד טוב יותר, ולימוד טוב דורש כבוד.

3. אחריות הדדית:

הרב והתלמיד שניהם נושאים באחריות. הרב חייב לחזור ולהסביר, להיות סבלני (אלא אם כן התלמידים עצלים), לא להתנהג בקלות ראש. התלמיד חייב לשאול כשלא מבין, לא להתבייש, לשמור כבוד, לא לנסות ללכוד את הרב.

4. המתורגמן כמערכת:

המתורגמן אינו רק פתרון טכני לבעיית קול. הוא מייצג **מערכת** – דרך לארגן את הלימוד, לסנן שאלות, לשמור על סדר. המתורגמן צריך לדעת את מקומו – הוא אינו הרב, אך יש לו תפקיד חשוב.

5. "בית המדרש" כזמן, לא רק כמקום:

החידוש המרכזי בהלכה ז' – "בית המדרש" פירושו העיקרי הוא **זמן הלימוד**, לא הבניין הפיזי. זה משנה את כל ההבנה של ההלכות – הן מדברות על **מצב** של לימוד רציני, לא על מקום גיאוגרפי.

6. הרצינות כערך מרכזי:

המילה "serious" (רציני) חוזרת שוב ושוב בביאור. בית המדרש הוא מקום רציני. הלימוד הוא עניין רציני. אי אפשר לנמנם, אי אפשר לשוחח, אי אפשר אפילו לומר "רפואה" – כי כל שנייה של לימוד יקרה.

7. הסדר כתנאי להצלחה:

הפרק מלא בכללי סדר – מי שואל ראשון, איך יושבים, מתי שואלים, כמה שאלות. הסדר הזה אינו בירוקרטיה מיותרת – הוא **תנאי הכרחי** ללימוד ברמה גבוהה. בלי סדר, יש כאוס. עם סדר, יש אפשרות להגיע לכתר תורה.

הקשר לפרקים הקודמים:

- פרק א' הציג את החיוב הבסיסי ללמוד תורה
- פרק ב' דיבר על חינוך ילדים – הרמה הבסיסית
- פרק ג' הציג את כתר תורה – המטרה הגבוהה ביותר

- פרק ד' מראה **כיצד מגיעים** לכתר תורה – דרך מוסד מסודר, רציני, עם כללים ברורים

המסר המעשי:

הרמב"ם לא כותב תיאוריה מופשטת. הוא מתאר **מוסד קונקרטי** – ישיבה שבה אפשר באמת להגיע לרמה הגבוהה ביותר בתורה. המסר הוא שכתר תורה לא מגיע במקרה – הוא דורש:

6. **אלו הלכות למתורגמן, לא לרב:** חידוש חשוב – כל ההלכה מדברת אל המתורגמן. הרב עצמו יכול להחליט בעצמו מה הוא רוצה לעשות. אך המתורגמן, שמקבל שאלות מאנשים שונים, צריך לדעת את שאלת מי להעביר לרב תחילה. המתורגמן הוא זה שמחליט איזו שאלה הוא ישאל עכשיו לרב בשיעור.

7. **כיצד זה עבד בפועל:** אנשים שאלו שאלות למתורגמן (אולי כמו שליחת פתקים), והמתורגמן החליט איזו שאלה להעביר לרב.

הלכה ז' – אין ישנים בבית המדרש / קדושת בית המדרש
דברי הרמב"ם: "אין ישנים בבית המדרש. כל המתנמנם בבית המדרש – חכמתו נעשית קרעים קרעים." "ואין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה." אפילו "מי שנתעטש" – לא אומרים לו "רפואה" בבית המדרש. "קדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת."

פשט:

אסור לישון בבית המדרש – אפילו לא לנמנם. מי שמנמנם, חכמתו נקרעת לגזרים – הוא זוכר חצי חלק כאן, חצי חלק שם. אסור לדבר שיחות אחרות בבית המדרש, רק דברי תורה. אפילו דבר קטן כמו לאחל "רפואה" אחרי עיטוש אסור – קל וחומר דברים אחרים. קדושת בית המדרש חמורה יותר מבית הכנסת.

חידושים:

1. **חידוש גדול** – "בית המדרש" לא פירושו הבניין, אלא **בשעת הלימוד**: "בית המדרש" בחז"ל לא פירושו דווקא הבניין הפיזי. "בית המדרש" פירושו **בשעת השיעור** – הזמן שהרב מלמד את התלמידים. מה שאנו קורים "שיעור" נקרא בחז"ל "בית המדרש". המקום הוא הזמן. לעתים קרובות רואים בחז"ל "נעשה בית המדרש" – פירושו בשעת הלימוד.

2. **ראיה מהדיקום:** מה פירוש "אין משיחין בבית המדרש"? בוודאי מותר לומר "בוקר טוב" בבניין אחרי השיעור! זה חייב להתכוון בשעת הלימוד.

3. **תירוץ לסתירה עם השולחן ערוך:** בשולחן ערוך הלכות תלמוד תורה (רמ"א) כתוב שחכמים כן ישנו בבית המדרש. זו לכאורה סתירה ל"אין ישנים בבית המדרש" של הרמב"ם. אך לפי החידוש אין שום סתירה: "אין ישנים בבית המדרש" פירושו **בשעת הלימוד** – בשיעור לא ישנים. אך לישון בבניין הפיזי, כשאין שיעור, אין בזה שום בעיה.

4. **חילוק בין בית הכנסת ובית המדרש:** לבית הכנסת אולי יש קדושה בבניין עצמו (קדושת המקום). אך בית המדרש – הקדושה אינה בבניין, אלא בזמן שלומדים. לכן כתוב "בית המדרש" (יחיד) ולא "בתי מדרש" (רבים) – כי זה לא מדבר על בניינים פיזיים, אלא על מצב הלימוד.

5. **"חכמתו נעשית קרעים קרעים"** – טעם פשוט: מי שמנמנם בשיעור, הוא תופס חצי חלק כאן וחצי חלק שם, וחכמתו נעשית כמו בגד קרוע. מי שכלל לא הולך לבית המדרש, יכול להסתובב לגמרי בלי חולצה – אך מי שמנמנם, יש לו חולצה קרועה, שאולי אפילו יותר גרוע.

6. **"רפואה" אחרי עיטוש** – כמה זה חמור: אפילו דבר קטן כמו לומר "רפואה" (שזה ענין של נימוס) לא אומרים בשעת הלימוד. זה מראה כמה צריך להיות רציניים בלימוד – בקושי יש כמה שניות ללמוד, ובאותן שניות לא עונים לטלפון, לא אומרים רפואה, כלום.

7. **זה לא רק כבוד לרב** – זה "רצינות": ההלכות אינן רק ענין של כבוד לרב. זה ענין של איך צריך ללמוד – ברצינות מלאה. כל פרק ד' קובע שבית המדרש/ישיבה ה

וא מוסד רציני שבו לומדים תורה ברמה הגבוהה ביותר, עם סדר, עם כבוד, עם רצינות – וכל זה חלק מכתר תורה.

סיכום כללי של פרק ד'

המבנה הכולל של הפרק:

4. הקדושה של זמן הלימוד:

בעולם שבו הכל מתחרה על תשומת הלב שלנו, המסר של "אין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה" הוא מהפכני. יש זמנים שבהם צריך להיות מנותק לגמרי מכל השאר ומרוכז רק בלימוד.

5. החשיבות של מערכות:

הרמב"ם מבין שאי אפשר לבנות מוסד גדול רק על כוחו של אדם אחד. צריך מערכות – מתורגמן, סדר קדימה בשאלות, כללים ברורים. זה לא פוגע בגדלות הרב – זה מאפשר לה להתבטא.

סיום:

פרק ד' של הרמב"ם הוא תכנית אדריכלית לבניית מוסד תורני ברמה הגבוהה ביותר. הוא משלב חוכמה פדגוגית, הבנה פסיכולוגית, ורגישות למציאות האנושית. הוא מכיר בכך שאנשים שונים – יש מי שמבין מהר ומי שלאט, יש רב ויש תלמיד, יש חכם ויש עם הארץ – אך כולם יכולים למצוא את מקומם במערכת הנכונה.

העיקר הוא שהמטרה תמיד ברורה: **כתר תורה** – לא רק ידיעה, אלא דרך חיים, מצב של התמדה והתעמקות, קשר אמיתי עם התורה. וזה דורש לא רק כישרון או חריצות, אלא מסגרת נכונה – וזו בדיוק מה שפרק ד' בא ליצור.

1. סלקציה – לא כולם מתאימים לרמה הזו (לפחות לא מיד)

2. מבנה – סדר ברור של הוראה ולימוד

3. יחסים נכונים – בין רב לתלמיד, בין תלמידים לעצמם

4. רצינות – התייחסות לזמן הלימוד כקדוש

5. אחריות הדדית – כל אחד צריך לעשות את חלקו

נקודות למחשבה:

1. האם המודל הזה רלוונטי היום?

רוב ההלכות הטכניות (מתורגמן, ישיבה בעיגול) אינן מצויות היום. אך העקרונות – סדר, כבוד, רצינות, אחריות הדדית – הם נצחיים ורלוונטיים לכל דור.

2. האיזון בין עילית לשוויון?

הרמב"ם לא מתנצל על כך שבית המדרש הוא מוסד עילית. אך הוא גם דואג למי שעדיין לא שם – "מחזירין אותו למוטב." יש מקום לשני סוגי המוסדות – זה שמכין אנשים, וזה שמביא אותם לפסגה.

3. תפקיד הרב כמורה דרך:

הרב אינו רק מקור מידע. הוא מורה דרך – בהתנהגותו, בסבלנותו, בדרך שהוא שומר על כבודו מבלי להיות מתנשא. התלמידים לומדים לא רק מהשיעורים אלא מהדוגמה האישית.

תמלול מלא

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – תנאי הכניסה לבית המדרש

הקדמה: סדר הפרקים בהלכות תלמוד תורה

דובר 1: אז, רבותי, אנחנו הולכים ללמוד את הרמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד'.

אני אומר הקדמה. אומר הרמב"ם כך, עד עכשיו למדנו פרק א' שצריכים ללמוד, פרק ב' זה איך מלמד התינוקות עובד, פרק ג' שצריכים ללמוד ברמה גבוהה, מה זה כתר תורה, לא ההמון שונה הלכות. ופרק ד' לכאורה מדבר על איך לומדים ברמה הגבוהה הזו, כלומר לא הסדר של מלמדי התינוקות, אלא הסדר של הישיבה, של רב שהוא לומד באמת את התורה.

שתי רמות במצוות תלמוד תורה

אפשר לומר כך שמלמדי התינוקות זה כמו מצוות החינוך ללמוד, וזה צריך ללמוד בעצמו, כשהוא כבר בר דעת, והוא לומד כדי להיות כתר של תורה.

דובר 2: כן, אבל רוב האנשים לא מגיעים למדרגה הזו. רוב האנשים הם... זה לא רק חינוך.

דובר 1: אני אומר לך, כפי שנראה ברמב"ם יש שתי רמות של מצוות תלמוד תורה. יש את המצווה כראוי, ויש את המצווה שצריכים לצאת בה, אולי בדיעבד, או שזה שווה לכל נפש.

דובר 2: אתה מתכוון לרמה כשהוא כבר קורא ושונה, הוא כבר תלמוד, הוא לומד, הוא כבר נושא ונותן מדעת עצמו.

דובר 1: זה יכול להיות, אבל הרמב"ם מניח את זה כך. אני מבין למה, כי כך היה צריך להיות. הרמב"ם מניח את זה יותר שיש כתר תלמוד תורה כראוי.

הלכה א': אין מלמדין את התורה אלא לתלמיד הגון

דובר 1: אז, נראה את הרמב"ם הלכה א'.

אין מלמדין את התורה אלא לתלמיד הגון. מלמדים רק תלמוד תורה להגון, כלומר למישהו הגון, אדם נאה. הוא מביא שתי אפשרויות: או נאה במעשיו, אדם שיש לו מעשים יפים, בעל מעשים, אדם שמתנהג במעשים טובים, או לתם, אדם שהוא תמים, אפילו אין לו עדיין מעשים טובים, אבל יש לו כוונות טובות.

דיון: מה זה "תם"?

דובר 2: תם זה מה? כמו התם של ההגדה?

דובר 1: אני מבין מההקשר כאן, שתם זה לאו דווקא שהוא עדיין לא בעל מעשים, אבל לא רע, תם זה עובר.

דובר 2: אולי יכול להיות שתם זה כמו שאין לו עדיין חזקה. נאה במעשיו זה כמו שהוא כבר מועד, מועד לעשות דברים טובים, ותם זה שהוא עדיין לא נגה שלוש פעמים, והוא עדיין לא יודע, לא עשה רע, אין לו רקורד רע.

החילוק בין מלמדי תינוקות לבית המדרש

דובר 1: אז רבותי, אם אתה לא הגון, תכבה את הסרטון הזה ותתחיל לפרש את המשניות במתניתא. הסרטון שלנו הוא בבחינת מלמדי תינוקות. מלמדי תינוקות צריכים גם ללמד את כל תורה שבכתב, כמו שכתוב. וזה הרמה הבאה, זה לבית ספר אחר, לכאורה. כי כמו שאני אומר, לכאורה על מצוות מלמדי תינוקות לא כתוב "אין" מלמדים. מלמדי תינוקות צריכים ללמד לכל אחד, הרי הוא סתם ילד.

מחזירין אותו למוטב

אני מתכוון לבא, עכשיו נבהיר. מה אומר הרמב"ם? אם הוא לא תלמיד טוב, מה צריכים לעשות? צריכים לזרוק אותו? חס ושלום. אבל מניחו והולך בדרך לא טובה. אה, אבל התלמיד הוא עני.

דובר 2: אה, כן, אבל טוב מאוד, אבל הוא אומר שלא מקבלים אותו. אני מסכים, לא מקבלים אותו.

דובר 1: לא, אבל אני אומר, ראש הישיבה לא יכול להתחמק ולומר שזה לא קשור אליו. העבודה כשראש הישיבה בא אליך, זו הבעיה שלך. אם הוא עדיין לא ראוי ללמוד, אתה צריך קודם ללמד איתו קצת מוסר, אתה צריך קודם להדריך אותו.

דובר 2: אוקיי, אתה אומר דבר טוב. אבל אתה מבין שבמשניות הילד אצלי, נראה שבמלמדי תינוקות אפילו אין את זה. אין ילד שהולך בדרך לא טובה. שום ילד. שום ילד. לילד, קודם כן. כאן מדברים, בילד כתוב שצריך להכות אותו, לתת לו מכות. עובדים איתו, כמו שעובדים עם ילדים. אבל גם, גם ברמה של תורה לילדים יש את ההיתר. הרמה כאן היא שאם מישהו הולך בדרך לא טובה, בעצם הוא יודע שהוא לא צריך ללמוד. אבל אתה אומר טוב מאוד, צריכים לעשות שיהיו שיעורים אחרים, אין תירוץ לומר שאני לא אלמד אותך. אבל בכלל, זו רמה שהיא כבר רמה... אבל אתה צודק.

עושה דבר רע. כמו מי שזורק אבן במרגלית, הוא חושב שהוא מבזה את המרגלית.

דובר 2: אבל אולי כי זה כתוב בפסוק? הוא מביא פסוק?

דובר 1: אבל למה דורשים בפסוק בכלל בדרך הזו? **"פְּצֹרֹר אֶבֶן בְּמַרְגְּלִית"**, כמו ש... כתוב איך התרגום. כמו מי שזורק אבן עם קלע, "סלינג" הוא אומר, **"כִּן נִזְתָּן לְכִסִּיל כְּבוֹד"**. אז כאן כתוב פשוט פשט, פשוט פשט בפסוק, לחובבי הפשט, הפשט הפשוט אומר שנותנים לכסיל כבוד, עושים נזק גדול, כי הוא ייקח אחר כך את הכבוד וישתמש... אה, זו המילה, כי אם הוא תלמיד שאינו הגון, אבל אתה אומר, יודע מה, בוא נשים אותו בין הרבנים וניתן לו כבוד, כך הוא יהיה טוב. להפך, הוא ישתמש בכבוד לרעה, הוא יהיה יותר עקום.

דובר 2: אבל את זה אתה הופך, כבוד אחד זו התורה. כבוד לא אומר רק כבוד. כשמלמדים אותו תורה, שנאמר **"כְּבוֹד חֻכְמִים יִנְחִלוּ"**. זה דבר טוב, להפך, הוא ישתמש בכבוד והוא יעשה בו שימוש לרעה, הוא יהיה רשע נבל ברשות התורה הוא יהיה.

דובר 1: לא, טוב. לא, זה מתאים לזורק אבן במרגלית. אתה חושב שאתה עושה דבר טוב, אתה חושב שזה יחזיר אותו בתשובה? לא, קודם צריכים ללמד אותו מה זה אומר ללמוד איתו. לא, זה אפילו ישתמש בתורה לרעה.

דיון: שיטת רבי מאיר שפירא

דובר 2: מאה אחוז, נכון? אז השאלה היא אם... יודע, רבי מאיר שפירא אמר שנכד של רב הוא מקבל תמיד לישיבה, אפילו הוא לא יודע במבחן, כי רב הוא בכל מקרה יהיה, שלפחות ידע קצת ללמוד. אבל אתה אומר שזה להפך, אחרת שלא ידע ללמוד, כי זה יכול לעשות אותו יותר גרוע.

דובר 1: אבל זה גם, המעשה לא הולך על אינו הגון. אמת, אמת. סתם, לא מחזיק מלימוד. אוקיי, זה צודק. אבל אפשר לפעמים לחשוב על מקרים כאלה של אנשים שצריכים להשתפר והם לא מוכרים לאף אחד אמת. כן, כן.

הרב שאינו הולך בדרך טובה

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, **"וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף על פי שהוא חכם גדול וכל העם צריכים לו, אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב"**.

אבל מה קורה כשהתלמיד לא הולך בדרך טובה? לא מתעסקים איתו. אבל מה עושים כשהמחזיר בתשובה עצמו הוא רשע? **"הרב שאינו הולך בדרך טובה, אף על פי שהוא חכם גדול וכל העם צריכים לו"** – לא, הוא חכם אדיר, הוא מבין יותר מכולם, אבל הוא לא טוב. **"אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב"** – עד שהוא עושה תשובה.

אה, עכשיו, אתה לא יכול להחזיר אותו למוטב, כי אין רבנים שיחזירו אותו למוטב, הוא יצטרך בעצמו. אה, הוא בעצמו? אה, "יחזור למוטב".

הפסוק: "כי מלאך ה' צבאות הוא"

דובר 1: שנאמר, כמו שכתוב, שנאמר, **"כי שפתי כהן ישמרו דעת"**. זה השורש של הפשט שהרמב"ם הזכיר קודם, נכון? אה, לכאורה, כי הוא לא... איך הוא התחיל ללמוד? לא, הוא "אינו הולך בדרך טובה". הוא מתכוון שהוא ממשיך ללמד. הוא אומר, "כל העם צריכים לו". הוא מתכוון שהוא ממשיך ללמד שיעורים, אבל הוא עושה עבירות בצד. הוא משתמש בקרדום, קרדום התורה, לחפור בה. הוא עושה עבירות.

לא יודעים דבר כזה מפורסם? כולנו יודעים על מציאות כזו. "אבל יש לו רשות גדולה, תורה גדולה". אה, זה לא פשט של תורה, אבל כך זה נעשה. הוא אומר שיעורים יפים מאוד, על זה כתוב "כל העם צריכים לו", אף אחד לא אומר שיעורים טובים כמוהו. אבל הוא רשע, הוא בעל מחלוקת, ודברים כאלה. אה, טוב.

"אין מתלמדין ממנו עד שיחזור למוטב", עד שהוא חוזר לדרך הטובה. **שנאמר, "כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו"**. הפה של הכהן – כאן לא מתכוונים לכהן של כתר כהונה, מתכוונים כאן כנראה כהן זה עובד ה', אני יודע. גם במקור זו היתה העבודה של כהנים. **"ותורה**

דיון: מה זה "הולך בדרך לא טובה"?

דובר 1: יכול להיות, אהה, כשמדברים כאן על מדרגה גבוהה של לימוד, לא ללמד איתו יותר אם הוא לא אדם הגון. מה זה אדם הגון? משהו שיוודע כבר מה אדם צריך לעשות, הוא יודע את חובת האדם, הוא יודע את כל המצוות, והוא לא עושה את זה. אה, אז. אבל אדם שהוא סתם כך, הוא לא יודע, ללמד איתו, ללמד איתו את כל התורה כולה. הוא בבחינת תם. הוא בבחינת תם, הוא אומר כך, כן. משהו הוא בכל זאת צריך כבר לדעת כדי להיות הולך בדרך לא טובה, הוא לא תינוק שלא יודע כלום.

תהליך החזרה למוטב

דובר 1: אוקיי. **אבל מניחו והולך בדרך לא טובה הוא, ומחזירין אותו למוטב.** צריך קודם שהרב יחזיר אותו למוטב. לכאורה הרב, לא? מה שאנחנו אומרים שזה מחלקה אחרת, יש ארגון לבעלי תשובה. אבל צריכים גם להסתכל, להבין, כי לפי עבודת הרב, כמו שלמדנו בפרק הקודם, שהוא חייב ללמוד תורה כל ימיו וכל שנותיו, אפשר לעשות שמחזיר למוטב זה גם עם לימוד. שילמדו איתו את החלק של התורה שישמעו, שילמדו איתו את ספר המדע. כן, לכאורה ספר המדע צריכים כן ללמד עם כולם, כי זה לא למדנות, אלו יסודי הדת, צריכים ללמוד את זה עם ההלכה. רמב"ם שלם לומדים עם כולם. זה מדבר על רמת הישיבה.

קשה לדעת, כל ההלכות האלה בכלל, רמב"ם שלם, כבר דיברנו שאפשר לפסוק מהרמב"ם, מה הם הכללים במובן מסוים. למעשה צריכים לנסות להשתמש בשכל, שמישהו ילמד איתו מה שיחזיר אותו לטוב, שהוא יתחיל ללכת בדרך הטובה. **מניחין אותו בדרך השערה**, מראים לו את דרך השערה, ובודקין אותו, בודקים אותו, האם באמת עזרה העבודה איתו, מעשה התשובה שלו. **אחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.** רק אחר כך הולכים לקבל אותו לבית המדרש ומלמדים אותו.

בית המדרש כמסוד עילית

דובר 2: כן, אז בית המדרש הוא מוסד עילית, זה לא לכולם, זו רמה אחרת, כמו שהאנשים כבר זוכים לכתרה של תורה. או שם הולכים לזכות, אני לא יודע בדיוק באיזו רמה, אבל זה לא לכולם, זה לא פתוח לכולם. אחד התנאים הוא שצריכים להיות בעלי מעשים טובים. מובן, יכול להיות שצריכים להיות בעלי כישרונות וכדומה, זה אולי פשוט, את זה לא צריך הרמב"ם לכתוב. כמו ר' חיים על חזן, נכון? קודם הוא צריך לדעת ללמוד, לא מדברים על זה. מדברים שאפילו הוא כבר יודע ללמוד...

השוואה לארבעת הבנים של ההגדה

דובר 1: אז אחרת מההגדה שמלמדים את כל הארבעה, חכם, תם, רשע, שאינו יודע לשאול, כאן מלמדים רק את החכם ואת התם. כי ההגדה לא מלמדת את הרשע, צועקים עליו. אולי זה מחזיר אותו למוטב, זה עדיין חלק מזה, מנסים לחנך אותו שיעשה תשובה.

מאמר חז"ל: כוזרק אבן למרקוליס

דובר 1: **אחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.** הוא מביא על זה את מאמר חכמים. מעניין שבכל הפרקים הוא ממשיך להביא מאמר חז"ל, זה לא באמת דרכו בכל ההלכות לעשות את זה, נכון? רק כאן בהלכות הוא צריך להביא מאמרי חז"ל. זו ההלכה, זו ההלכה. לא, הוא מביא פסוק, מדרש, מאמר על זה. **אמרו חכמים**, איך כתוב? כך אמרו החכמים, **כל השונה לתלמיד שאינו הגון.** אולי הוא רוצה להביא פסוק, כדי להראות, מביא שזו הלכה. **כאילו זורק אבן למרקוליס**, שזה פגם בענין של עבודה זרה.

דיון: למה דווקא "זורק אבן למרקוליס"?

מצד אחד, למה הוא מביא דווקא את הדבר של אבן למרקוליס? אני מתכוון ש, ותופסים אותו בחזרה על המרגלית. הפשט הוא כך, כשאדם חושב שהוא עושה דבר טוב, הוא עושה כאן הפוך. כן, הוא חושב שהוא מכבד את העבודה זרה על ידי שזורק לה אבן. אותו דבר, הוא חושב, יש לו כאן תלמיד שאינו הגון, אומר, בואו נכניס לתוכו תורה. זה לא טוב, להפך, הוא ישתמש בתורה בדרכים רעות. זה אותו דבר, אתה חושב שאתה עושה דבר טוב, אתה

רשאי להקדיש זמן לפרנסתו שלו, ועכשיו הוא צריך להקדיש זמן לדרך הטובה של כל אחד ואחד. מה יצא לו? אוקיי, ווטאבר, זה אני יודע. אני אומר לך הבן אתה יודע.

שוב, זה רצה להדגיש, לא מצפים שיגיע מה שכל חלק התורה, נכון?

התלמידים יושבים בחצי עיגול

לפני התלמידים, יושבים לפניו בחצי עיגול. התלמידים עושים חצי עיגול סביבו, הם יושבים מולו מסביב, והם יושבים בטבעות סביבו. חצי עיגול, כן. כדי שיקבלו אמריו וישמעו דבריו, כדי שכולם יוכלו לראות אותו ולשמעו אותו.

יש כאן הלכה שחשוב לראות אותו. זה צריך להיות כמו מעגל. זה שלכאורה אם אתה רואה והתחתון לא יכול לראות, זו בעיה, לכאורה. הגמרא לומדת כן, שזה כמו רואה. אוקיי. יש כאן הראשונים יכולים לראות אותו טוב יותר, אבל בכל אופן, כולם יוכלו לראות משהו ולשמעו.

הרבי לא יושב גבוה יותר מהתלמידים

ולא יושב הרב על גבי כר ותלמידיו על הקרקע, לא יעשה שהרבי יושב על ספסל, והם על הרצפה. למה? הוא אומר הכלל הוא, על הכלל והשדות, שכולם ישבו על ספסלים, או שכולם ישבו על הארץ. מאוד חשוב.

הקולב היית יכול לחשוב שזה ענין של כבוד התורה שהרבי יושב על ספסל. יש ענין שעומד בגמרא, "לא ילמד הרב כשהוא יושב על גבי מטה ותלמידיו על גבי קרקע, אלא או הוא עומד והם עומדים, או הוא יושב והם יושבים". זו הלכה מפורשת ברמב"ם.

אבל הוא לומד, לא נוגע לו מה שכתוב בגמרא. אוקיי, אנחנו יכולים לומר למעשה, אני רוצה לראות, אני לא יודע.

קשר לדרך האמצעי בכבוד

קודם למדנו גם, הרמב"ם אומר שתלמיד חכם צריך לשמור על כבודו, אבל רק בדרך האמצעי, הוא לא רשאי להיות בעל גאוה גדול מדי. אז הוא יושב בראש, יש כבוד מסוים. הוא הרבי, ואנחנו צריכים לשמוע ממנו. גם, הוא יושב בראש, אבל לא ברמה גבוהה יותר, כי זה כבר יותר מדי גאוה. אומר הוא.

התפתחות היסטורית – מעמידה לישיבה

אבל ראשונים, פעם כן היה המנהג ש"היה הרב יושב ותלמידיו עומדים". לא שעל אותה רמה, הם עמדו. אבל "מקודם חורבן בית שני", כבר לפני זה, לא מהתקופה, עוד מלפני התקופה, כמו לפני תחילת התקופה, "היה כל אחד לומד לתלמידיו כשהן יושבין", שכולם ישבו וילמדו.

זה מראה שאפילו הרבי, התלמידים היו עומדים, והיה שהרבי יושב והתלמידים עומדים, אבל נעשה שכל אחד יושב. זה כמו שהיו עושים בעמידה, והחזיקו שזה כבוד התורה, כמו בקריאת התורה עומדים צריכים לעמוד. יש מי שאומרים כן. אבל זה קשה, יותר קל לשבת וללמוד. זה היה נקרא עמידה, אחר כך שינו את השם לישיבה. אוקיי.

הלכה ג' – המתורגמן / חוזר

שתי דרכים של לימוד – ישיר או דרך מתורגמן

אומר הרמב"ם הלאה, "אם היה הרב מלמד בפני התלמידים", יש שתי דרכים של לימוד. או שראש הישיבה עצמו הוא המגיד שיעור, לראש הישיבה יש לשון למודים טובה והוא אומר, או שזה כמו משה ואהרן, כן, משה היה הרבי ואהרן היה המולט, הפה, המולט.

"ואם היה מלמד על ידי מתורגמן", יש משהו שאומר את השיעור, משהו שהוא החוזר, בחב"ד זה נקרא חוזר, כן. "המתורגמן עומד בין הרב ובין התלמידים", המתורגמן הוא זה שעומד בין הרבי והתלמידים, הרב למעלה עם המתרגם, והמתרגם אומר לתלמידים.

יבקשו מפייהו", ילמדו ממנו תורה. "כי מלאך ה' צבאות הוא", כי הוא קדוש מאוד, הוא מלאך שעושה את רצון ה'. "יבקשו" – מבקשים, נכון? "יבקשו" אומר אולי מלשון תלמיד, באים ללמוד ממנו, באים לבקש. דורש ומבקש, כן, באים ללמוד תורה ממנו. למה? "כי מלאך ה' צבאות הוא", כי הוא צדיק.

מאמר חז"ל: "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות"

רואים כאן, אמרו חכמים, "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות הוא", מה זה? שהוא עושה את רצון ה'.

רואים, הרמב"ם מניס כן ועושה את המימרא למימרא שאני מבין מאוד פשוט. "אם דומה למלאך ה' צבאות הוא" אומר שהוא עושה את רצון ה'. מה עושה מלאך? מלאך עושה את רצון ה', הוא עושה את שליחותו. אם היהודי עושה את שליחותו,

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – הלכה א' (המשך): הרב צריך להיות "דומה למלאך ה'"

מה זה "דומה למלאך ה'?"

אבל אם לאו, אל יבקשו תורה מפייהו. אחד כמו השני, אין דרך אמצעי. כלומר דרך שהרב צריך להיות דומה למלאך ה', למה? אני יודע למה הוא מתכוון, הוא צריך לעוף בשמים? לא, זה אומר שהוא עושה את מה שמלאך עושה. מה עושה מלאך? מלאך עושה שליחותו של מקום. הוא גם עושה שליחותו של מקום. הוא לא מושחת, הוא לא משתמש בדרכיו לרעה.

ההיתר של רבי מאיר – תוכו אכל קליפתו זרק

הגמרא אומרת, על ההלכה הזו יש היתר של רבי מאיר, שאם הוא אדם גדול ואפשר לעשות תוכו אכל קליפתו זרק. אבל לרוב האנשים אין את ההיתר. הגמרא מביאה את הגמרא בסוגיא, אומר התוספות, אה, הסוגיא עם המעשה עם אחר. כן.

אוקיי. צריכים גם לדעת את זה, כי אחר כך חושבים כאן שרב צריכים לדון לכף זכות. לא, אסור להיות עם אחר הרב. אוקיי. מדברים כאן באופן שהוא מאוד ברור כשאי אפשר לדון אותו לכף זכות. אוקיי.

אז, עד כאן מי הוא התלמיד ומי הוא הרב. אה, כך כתוב אפילו בראש שלי.

הלכה ב' – סדר הישיבה: איך יושבים

הסדר כשבאים לישיבה

ואחר כך נלמד איך עובד הסדר, כשבאים, זה שער הישיבה, מתקבלים פנימה. עכשיו, איך זה נראה מבפנים?

זה כך, יכול להיות שכאן רואים איזושהי סמכות גבוהה יותר מראש הישיבה, כמו שיש כמו נשיא המוסד שהוא הרב. אפילו אם נשיא המוסד לא טוב, הוא צריך להיות הרב.

ראש הישיבה והמשגיח – שני תפקידים שונים

למה הוא רוצה להחזיר אותו למוטב? כי כתוב ממש חוזר, הוא הולך בעצמו, שיחזור בעצמו. לא, כי גם בהתחלה, מי ה... חשבתי, הרב הוא המחזיר למוטב, מניח אינו בהכרח אותו מלמד, כי הוא לומד גמרא תוספות עם העולם. עכשיו הוא יתחיל גם צריך להדריך אנשים, ולומר מוסר לאנשים, שזה תפקיד אחר.

אוקיי, צריכים את זה... שוב, זו שאלה מעשית. וההלכה נאמרה במקור באופן, שהיה מעשי עבורם. אם זה שונה היום, אם זו המציאות, צריכים לדעת.

אני אומר כך, רק כדי לדעת, לגבי הישיבה, יש יותר ראש ישיבה ומשגיח. רבי, צריך שיהיה מערכת לזה. מי שהם אנשים טובים מנסים להשתמש במערכת לטובה, ומי שלא, המערכת לא עוזרת.

כן, אני אומר, למה? כי ראש הישיבה צריך ללמוד, הוא זה שדורש ולומד עם העולם, והוא לא יכול להיות פנוי, הוא יאבד את כתרו של תורה. הוא לא

יותר דווקא, הוא אביו או רבו. לא אז הוא לא מתורגמן שהוא רואה את עצמו בעצמו ב-CCP. הוא מתורגמן זו עבודה! שוב, יש לו את הקול הגדול, הוא יכול להסביר את עצמו טוב, אחרת לא היה אותו חכם ודיר ולא היה נבחר להיות מתורגמן. כן.

השגת הראב"ד – אב ובנו או רבו ותלמידו

שואל אתכם מעשית איך זה קרה. זה קרה! אה, אה, אה, הגעת אליי להשגת הראב"ד. הראב"ד הקדוש... אני מגיע אליי כאן אין כאן ראב"ד. והראב"ד הקדוש אמר אליי את ההשגה. **אמר אברהם, כאן מה המקור לחידוש הזה. איך, רב שמי תרגמן והרב שילא.**

זה קורה! זה לא שכל הדברים. פעם, מקור לחידוש, הוא מתכוון לכאורה שזה היה רק פעם אחת. הראב"ד הקדוש עושה כבר את המהלך. שזה קרה פעם, היה מתורגמן לרב שילא.

הוא אומר דווקא שבדרך כלל אתה יכול להאמין שהמתורגמן הוא תלמיד חכם חלש יותר מהרבי. אבל אב ובנו, קורה פעם שאב אוהב כל כך את ילדו והוא רואה כל כך את מעלתו, או רבי אוהב כל כך את תלמידו, שאף על פי שהוא בעצמו תלמיד חכם חשוב, הוא נותן לו להיות...

זה הדבר. המתורגמן לא יאמר בעצמו, כי יש לנו חזקה שאתה מתורגמן של מישהו כי אתה דווקא תלמיד חכם חלש יותר. מלבד אב ובנו או רבו, יש מציאות כזו שאב ובנו או רבו יהיה כל כך חזק.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – הלכות מתורגמן, רבי ותלמיד, ושאלה ותשובה

הלכה א' (המשך) – מתורגמן: אב ובנו, רב ותלמידו

הוא אומר דווקא שבדרך כלל אתה יכול להאמין שהמתורגמן הוא תלמיד חכם חלש יותר מהרבי. אבל אב ובנו, רבי ותלמידו, קורה פעם שאב אוהב כל כך את ילדו והוא רואה כל כך את מעלתו, או רבי אוהב כל כך את תלמידו, שאף על פי שהוא בעצמו תלמיד חכם חשוב, הוא נותן לו להיות... זה הדבר. המתורגמן לא יאמר בעצמו, כי יש לנו חזקה שאתה מתורגמן של מישהו כי אתה דווקא תלמיד חכם חלש יותר. אבל אב ובנו, רבו ותלמידו, יש מציאות כזו שאב ובנו, רבו ותלמידו, יהיה מתורגמן למישהו שהוא בדרגתו.

כן. על כל פנים, כאן אפשר לענות על קושיית הראב"ד שהראב"ד מתכוון לומר שזו לא ראייה, זה היה רק פעם אחת, יוצא מן הכלל. אוקיי. על כל פנים, זה הגיוני הדבר של הראב"ד, לא קשה להבין. אוקיי.

המתורגמן אומר את שם הרבי בפירוש

עוד דבר, עוד הלכה למתורגמנים. כן. למדת את זה, מה צריך להיות המתורגמן. **אמר רב, המתורגמן... הרמ"א בהלכות תלמוד תורה אומר שהיום לא מצוי כל ההלכות של מתורגמן, אז הוא לא מאריך בזה. זה הסתיים. היום... יכול להיות, כל דבר הסתיים. כן.**

כתוב הלאה, למישהו יש מתורגמן, רב שלמד, אומר הוא, מה קורה עם... **אמר רב, דילגת על הדבר. אמר רב, המתורגמן, כך אמר לי רבי, או כך אמר לי אבא מורי. הרב, בשיעור שלו, לומד הוא מרבו, כך הסדר. כשאומר המתורגמן הדברים לעם, יזכור את כבוד הרבי, ויאמר בשם החכם, יאמר הרבי אמר לי בשם רבו, ושם מזכיר את שם הרבי. ואומר כך, כך אמר רבנו פלוני רבנו בעל השיעור, אפילו שלא יזכור החכם שמו, שאין לו להזכיר שם רבו אלא בשמו. אה, אפילו החכם לא רשאי לומר רבו בשמו, הוא יאמר אבי מורי או מורי ורבי, כי הוא לא רשאי לומר את שם הרבי. אבל המתורגמן לא אומר הרי אבי מורי, כי זה לא רבו, יאמר כן בפירוש ברור? זה בוודאי דין בבהירות, כדי שהעולם ידע ברור ממי הוא אומר. אבל בשם אומרו. הגמרא יוצאת שזה יותר נוגע להלכה של אמורא לא לומר את שם אביו הרבי, אבל המתורגמן רשאי כן.**

הוא אומר את התרגום הנכון. הוא לא מדייק, איך? הוא לא מדייק, הוא לא מדייק מכוונת, הוא מדייק אנושי. אומרים לו כך, כך הגיוני. בגלל זה צריך גם לדעת מי הבעל הבית, פלוני וכדומה.

אני חושב שזה יכול להיות גם שהרבי לא יכול לדבר כל כך חזק, פעם לא היה מיקרופון, הוא היה צריך לצעוק פשוט. אז המתרגם... דווקא הישיבה בעיגולים עוזרת גם לזה, כי כתוב שהם קרובים יותר כשאין את העיגולים, אז יושבים יותר בשורה ישרה. בשיעור פעם יש כזה... שיעור לפעמים לא פעם כזה חס? חס, כן.

המתורגמן לא רשאי לענות בעצמו על שאלות

כתוב אם אתה יודע שהרבי צריך להיות כזה זקן, אומר הוא, זקן וחכם לא צריכים כבר להיות. כאן, עוד דבר, כששואלים, הרי בדרך כלל שואלים שאלות, כן? אומר הוא, שאם יש מתרגם, המתרגם לא יענה בעצמו. נכון. רואה כאן מה זה הדבר. לא יחשוב שהוא יודע והוא המנהיג, אלא **"והוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל"**.

וזה לוקח הרבה יותר זמן עם זה. וזה הרי ענין של כבוד, שהרבי לא יענה ישירות לשואל, אלא אם זה עובר דרך מתרגם, שזה תמיד יעבור דרך מתרגם. אני לא יודע. זה הסדר, פעם הסדר שצריכים מתרגם עושה כך. כן.

כללי קול – כמה חזק מדברים

"ולא יגביה הרב קולו יותר מן המתורגמן, ולא יגביה המתורגמן קולו בעת ששואל לרב יותר מקול הרב".

אז הרבי לא ידבר חזק יותר, כי התפקיד של המתרגם הוא לדבר חזק יותר. הכבוד של החכם הוא שהוא לא מתאמץ, כך זה נראה. ואותו דבר להיפך, הוא לא יצעק כשהוא מדבר. כשהוא מדבר לעולם, מדבר הוא כן חזק יותר מהרב, אבל כשהוא מדבר לרבי, לא יצעק חזק יותר עליו, ידבר שקט יותר...

כל הדברים האלה הם גמרות שלומדים אותם ממקומות. כן, לכל דבר הרי יש פסוקים, אני זוכר. ממש רבינו שלמד עם היהודים. ממש רבינו עם הקב"ה ומשה רבינו עם היהודים, כן.

המתורגמן הוא עצה מעשית

זה לא מנהג רע שימצאו מתורגמן. ופעם, היום כבר יש מיקרופונים ועצות אחרות, אבל פעם יש לך רבי זקן שהוא אומר שיעור, והרבי אומר תורה ליד השולחן, אף אחד לא מבין, צריכים מתורגמן. יש רבנים שיש להם. מתורגמן.

רואים כאן דברים אחרים, שלא... יש הרבה פעמים דבר כואב שמפטרים מלמד כי הוא כבר קצת זקן. הרבה פעמים אני לא מבין את זה, אומרים אין ברירה. פעם החדר. כן, הרבה פעמים לא מבין את זה, אומרים אין ברירה. אבל כאן רואים מהלך מסוים, הוא כבר זקן. קח מתרגם, קח עוזר. כאן אני מדבר בישיבה, לא החדר.

המתורגמן לא רשאי לשנות

אומר הרבי הלאה, **המתורגמן אינו רשאי לא לגרוע ולא להוסיף ולא לשנות. המתורגמן, כאן קורא לו מתורגמן, אותו אדם, כן, אבל המתורגמן אין לו זכות לשנות. זה אותו דבר כמו שהוא לא רשאי לענות בעצמו.**

זה מאוד טבעי, שהמתורגמן מתחיל להסתכל על עצמו כאילו הוא הרבי. כן, יש לו את המיקרופון. אבל יש לך דף שלם לזכור, אתה רק המתורגמן. אתה רק בעל הדרשה Award. הוא מיקרופון. אתה נותן לו את המיקרופון, והוא מיקרופון.

מגיד אינו אותו דבר כמו גדול בתורה

זה מאוד חשוב לחשוב, יש לך אדם שהוא מגיד טוב, אתה לא גדול בתורה, אתה מגיד, אתה מתורגמן עם התרגום, יכול לומר מה כתוב, או יכול לומר מה חכמי התורה אומרים. זה לא אומר שהוא לא יכול להיות מסביר טוב יותר ברור ובנוסף טוב יותר, אבל הוא לא רשאי להעלות את שלו כאילו, כי אין לו דעת תורה משלו, הדעה שלו לא נחשבת אותו דבר חשוב כמו הרבנים.

הוא אינו רשאי לא לגרוע ולא להוסיף ולא לשנות, אפילו היה מתורגמן של חכם על רבו, כי אז הרבי הוא גם מחויב בכיבוד אב... לא הוא יכול טוב

מתבייש לומר שהוא לא הבין. זה בדרך כלל הסוד. הרבה פעמים זה לא שוטה, אלא זה יכול אפילו להיות החכם, אבל בדרך כלל זה בגלל שבאמת הענינים לא ברורים, והרבי לא הסביר זאת היטב, או שחסר באמת לומר פעמיים דבר כזה כי זה מסובך. זו בדרך כלל המציאות.

"אין הביישן למד ולא הקפדן מלמד"

אז כל ההדרכות האלה הן נגד מה שהמנהג בעולם, כי לא שואלים מספיק לפעמים. בדרך כלל, אם עומדים בפעם השנייה לחזור על זה, מישוהו שואל שוב, הוא מבזבז את הזמן של האחרים. וכן הדין, צריך שזה יהיה רק פעם אחת. אומר הרמב"ם, **לפיכך אמרו חכמים הראשונים**, מה שחכמי המשנה אמרו באבות, **אין הביישן למד**, מי שהוא ביישן והוא הולך להתבייש לשאול שוב, הוא לא יכול ללמוד, הוא לא הגיע לתורה. **ולא הקפדן מלמד**, מי שהוא קפדן והוא כועס מהר אם שואלים אותו שוב, הוא לא יכול להיות מלמד טוב.

מתי הרבי צריך לכעוס: מתרשלים

אומר הרמב"ם הלאה, **במה דברים אמורים? במה שלא הבינו התלמידים הדברים לעומקן**, זה מדבר כשהסיבה שהתלמידים לא הבינו היא בגלל שהנושא הוא נושא עמוק, או מפני דעתן שהיא קצרה, או בגלל שהם מבינים, הם לא ראשים כל כך חדים. **אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה**, פשוט הם עצלנים, הם לא משתדלים, ומתפרים עליהם, הם חלשים, **לפיכך לא יבינו**, זו הסיבה שהם לא מבינים, כי הם לא השתדלו מספיק, אז הוא לא צריך להיות כל כך סבלני ולחזור שוב ושוב, כי זה לא יועיל כלום, **אלא חייב לרגוז עליהם**, אז הוא חייב לכעוס עליהם, כלומר, הוא צריך להראות כעס, הוא צריך להתנהג בכעס, לא שהוא צריך להתנהג בכעס, כמו שאמרת קודם, אלא צריך באמת להיות בכעס, הוא צריך להראות את כעסו, **ולהכלימם בדברים**, הוא צריך לבייש אותם בדברים חדים, **כדי לחדדם**, כדי שהם יתחדדו. **וכן הוא אומר**, על זה אומרים חכמים שם במשנה, **זרוק מרה בתלמידים**, השתמש בחריפות אצל תלמידך.

כן, אז הרמב"ם עושה קומתא יפה כזו, מה שכתוב כאן, זה מדבר באופן כזה, ומה שכתוב שם, זה מדבר באופן כזה, והוא עושה סדר ברור שיבינו מה קורה.

הלכה ג' – הרבי לא צריך לנהוג קלות ראש

לפיכך, גם בגלל שיש ענין כזה שלפעמים צריך להשתמש בחומרה, הרבי צריך לשמור על מסוים... כי מצד שני תמיד יש חשש של נתרפו, יש באמת לפעמים שהוא לא מבין כי זה עמוק מדי, וכדומה. אבל תמיד, הדבר, אנשים לא לוקחים את זה מספיק ברצינות, יש גם קושי, והוא צריך תמיד לגרום לכך שתלמידיו יקחו ברצינות מה שהרבי אומר.

ממילא, **אין רבו לומד קלות ראש לפני תלמידיו**, לא ראוי לרבי לנהוג קלות ראש. קלות ראש לא בהכרח דבר רע, יותר ליצן, הוא לא צריך להיות מספר בדיחות, הוא צריך להיות ברמה של התלמידים. **ולא לשחוק בפניהם**, הוא לא צריך לשחק איתם, **ולא לאכול ולשתות עמהם**, לא לאכול איתם. לצחוק מולם. לא, לשחק, לצחוק, מה זה אומר? הוא לא צריך לצחוק איתם, הוא לא צריך להתבדה איתם, הוא לא צריך להיות קרוב אליהם מדי. צריך להיות אולי פער מסוים בינו לבינם, כדי, כתוב, **"תמתי עליהם"**, כדי שהתלמידים יהיה להם קצת מורא ממנו. כי אם יש להם מורא ממנו, הם יוכלו ללמוד מהר יותר, כך שכשהם מתעצלים יוכלו להפחיד אותם.

"הטל מורא על התלמידים" – רחב יותר מסתם לצעוק

אני חושב שזה לא רק זה. כשיש לך פחד ממישהו שאתה לוקח ברצינות, יוציאו ממנו יותר. זה לא רק שתצעק עליו. זה מה שאני מתכוון, זה דבר רחב יותר מהצעקות. צעקות זה כשחסר, כבר מגיעים למצב חירום, צריך לצעוק עליו. אבל באופן כללי, **"הטל מורא על התלמידים"** אומר שצריך להיות רצינות מסוימת. הרצינות עוזרת גם ללמוד.

והעולם לא תופס, כשיש רבנים שמתנהגים במרחק. יש מחלוקת בין הרבנים איך מתנהגים, מידות. אבל רבי שמתנהג במרחק מתלמידיו זה לטובתם, זה עוזר להם ללמוד טוב יותר ממנו.

הלכה ב' – הרבי לא יכעס כשתלמידים לא מבינים

ועכשיו נלמד דברים מסוימים שהגיוניים.

איך לומדים? **הרב שלמד ולא הבינו התלמידים**, הרבי למד אבל התלמידים לא מבינים, **לא יכעוס עליהם וירגז**, לא יכעס עליהם. **אלא חוזר ושונה הדבר אפילו כמה פעמים**, יחזור ויאמר שוב ושוב, **עד שיבינו עומק ההלכה**, עד שיבינו את עומק הדבר. אז לא יכעס.

התלמיד לא יאמר **"הבנתי"** כשהוא לא הבין

וכן לא יאמר התלמיד הבנתי, זו ציווי על הרבי. גם יש ציווי על התלמיד. התלמיד, הוא מרגיש רע שהוא לא מבין, לא יאמר **"הבנתי"** אם הוא לא הבין. **אלא**, זו מצווה עליו, וזה לכאורה לא דין במדרש אלא דין בתורה, **אלא חוזר ושואל אפילו כמה פעמים**, הוא ישאל שוב ושוב.

ואם כעס עליו רבו ורגז, אם הרבי כן כועס, זה לכאורה גורם שהוא לא ירצה לשאול שוב יותר. אומר הרמב"ם עצה, **יאמר לו**, יאמר, **"רבי, תורה היא וללמוד אני צריך, ודעתי קצרה"**, ידבר תחנונים, **"רבי, אני אוהב מאוד את התורה ואני רוצה להבין, ויש לי דעת קצרה, הדעת שלי לא מבינה טוב יותר."**

לא, זה כי פעם התלמיד חושב שזה לא דרך ארץ לומר כל כך הרבה פעמים. זו עזות לומר. הרמב"ם אומר, כל דבר אפשר למצוא דרך עדינה לומר, זה לא דרך ארץ לומר.

זה כמו **"עסקה"** בין רבי ותלמיד

אבל כאן רואים שזה כמו תביעה. כלומר, הרבי שלומד לפני התלמידים, התנאי, העסקה ששניהם עושים היא שהוא התחייב שהם יבינו. ושניהם חייבים להיות רציניים בזה. כלומר, כמו משא ומתן בממון, הוא לא צריך לכעוס כשהם לא מבינים, הוא יאמר פעמיים. זו עבודתו, אמור פעמיים.

אחת דבר התלמיד, הוא ישאל אם הוא לא הבין. לכאורה הסברא למה הרבי יכעס, הוא יהיה מתוסכל, כי הוא חושב שהוא לא אומר מספיק טוב, הוא כועס כך על עצמו. ברגע שהתלמיד אומר לו, דעתך צרופה, אתה אומר טוב, אני לא מבין טוב, קח על עצמך את האשמה, והרבי יקבל את הסבלנות לומר זאת שוב.

התלמיד לא יתבייש מחבריו

עכשיו, עוד פרט בזה, **"ולא יהא התלמיד בוש מחבריו"**. הוא לא יתבייש כשהוא יושב עם חברים אחרים, **וחבריו למדו בפעם ראשונה או בפעם שניה**, הם הבינו, **והוא לא למד אלא לאחר כמה פעמים**, הוא עדיין תפס רק אחרי שאמרו הרבה פעמים. אומר הרמב"ם, אם הוא יתבייש, **"נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא אינו למד כלום"**, הוא יתבייש והוא יבוא ויצא מבית המדרש והוא לא ילמד כלום.

אבל לכאורה יש גם דין בזה שזה קצת על חשבון הזמן של האחרים. אדם היה חושב, איך אני רשאי לבטל אותם מתורה? הם מבינים כבר, והם הולכים עכשיו לא מבינים. כן, נו, שישמעו שוב, זה לא זיק, הם יחזרו, לא קרה כלום. כן, זה כך. שיבקשו שוב. אדם יכול לחשוב שזו לא מידה טובה, זה על חשבון של מישהו אחר. ומה המידה? שהוא יבוא לכיתה ויבזבז את הזמן. הוא יכול לשמוע, אבל יש כאן מאה תלמידים, ובגללך שאתה ראש חלש הוא צריך לומר שוב.

אוקיי, אולי אחד, אולי אחד. אתה מדבר על מקרה שהרבי רגיל, אבל לרבי אין אלף תלמידים, יש לו רבי של עשרה תלמידים. מה השאלה? הכל על הבנה.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – סדר השאלות והתשובות בין רבי לתלמיד (המשך)

יש כאן ענין של ענווה, יש כאן ענין של ענווה. אני לא יודע. ערך הדברים הוא, שבדרך כלל, כמעט בלי כלל, שהתלמידים אומרים שזה מאוד קשה, אבל בדרך כלל, יודע כל אחד, שבדרך כלל אם יש מישהו שאומר **"רבי, אני לא הבנתי"**, יש בערך חמישים אחוז מהכיתה שלא הבינו. אבל כולם מתביישים, ויש תמיד אחד ענו, בדרך כלל אחד שהוא יותר שפל בעיניו ולא

דיון: טישים חסידיים

הרבנים החסידיים של היום אוכלים פעם עם תלמידיהם, אני לא יודע. אנחנו עורכים טיש. אולי זה לא אומר לשוחח, כי בשביל זה הוא יושב על במה אז.

הלכה ד' – הלכות שאלה ותשובה: איך שואלים את הרבי

אוקיי, עכשיו נלמד הלכות שאלה ותשובה. למדנו קודם שיש פסולים בשאלת הרב. אומר הוא, היום זה לא כמו פעם. צריך לשאול באופן של כבוד את הרב. לא רק באופן כבוד, אלא באופן שמועיל לו. זה מעניין, היום אין את כל המוסד. שואלים, שואלים את המתורגמן, הוא שואל את השאלות. אגב, חוץ מאצל ר' דוד נדא, כשהוא עושה את האסיפה שלו בחול המועד. אני רואה שקשה לתרגם את המעשה, ההלכות. פעם היה כך, הרבי ישב, ושאלו שאלות. היה סדר שלם. חשבתו כך, העיקר שהגאונים למדו עם יהודים היה התשובות שהם ענו, נכון? כך אני חושב. כן, הוא אפילו, זה היה עוד לפני הרפורם אחר כך.

לא צריך להציף את הרבי בשאלות כשהוא נכנס

אומר הרמב"ם כך, "אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש עד שתתיישב דעתו עליו, ואין התלמיד שואל מיד, אלא ימתין מעט עד שינוח הרב. ואין שני תלמידים שואלין כאחד."

והוא אומר כך, "אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש", כי הוא יודע הכל, אז אפשר להציף אותו מיד בשאלות. הוא לא אדם, אין לו דרך ארץ, צריך לתת לו הזדמנות להתארגן, להירגע, ואז אפשר לשאול אותו. כמו שמישהו אמר, "אין התלמיד שואל כשהוא נכנס עד שישב וינח", גם התלמיד לא צריך לשאול כשהוא נכנס לשאול, הוא צריך קודם להתארגן, שהוא יוכל לשאול במנוחה. שאלת חכם חצי תשובה, הרי הדרך שהוא שואל משנה הרבה, שהוא יוכל לשאול היטב בבירור.

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – סדר השאלות והתשובות בין רבי לתלמיד (המשך)**הלכה ג' (המשך) – רשות הרבי לשאול את התלמידים**

דובר 1: צריך להיות בנושא שבו נמצאים. כן, אומר הרמב"ם הלאה, אסור לנסות לתפוס את הרבי שלי. חושבים שהרבי גם לא יכול לשאול את התלמידים אלא פעם אחת. אבל הרבי מהתלמידים זה אחרת. "ויש לרב רשות לומר לתלמידיו, ישאל דוקא כן". הם שואלים שאלות טריקיות, "בשאלה זו ובמעשה זו אשר בפניו". מה זה אומר? הוא אומר, "אפשר יתיר דבר שאינו מותר כדי לחדדן, וידעו הזוכר מה מעשיו והיודע מה מעשיו". הרבי צריך דווקא כן.

זה מאוד מעניין, הרבי מחפש לחדד אותך. התפקיד של התלמידים הוא לא לחדד את הרבי, התפקיד של הרבי הוא כן לחדד את התלמידים.

הוא אומר הלאה, "וכן יש לו רשות לשאול אותם ענין אחר שאינם עוסקים בו". לרבי יש כן את הרשות, כי הוא לא צריך לזכור את זה, זה עדיין תפקיד התלמיד לזכור. אה, הרבי צריך גם לזכור? אכן כן.

חידוש: למה התלמיד לא מתבייש כשהרבי תופס אותו

זה מאוד מעניין. אני רק רוצה לומר, שאתה מבייש, שאתה תופס את הרבי בדבר לא טוב, זו עוולה, אתה מבייש אותו. משא"כ כשהרבי תופס את התלמיד, זה לא מבייש אותו. למה התלמיד לא מתבייש? כי זו לא בוששה לתלמיד, הוא עדיין תלמיד, לא מצפים ממנו.

אני אגיד לך, יהיו אנשים כאלה ששואלים אותי, "בשנה שעברה פסקת...". אתה חושב שאני זוכר מה אמרתי בשנה שעברה? אבל מצד שני אני מחזיק שזה צריך באמת לזכור, כי מה זה אומר, אני מלמד אותך ואתה לא מקשיב?

תירוץ: למה הרבי לא יכול לזכור ממקומות אחרים

זה מה שאני חושב, שאפשר לומר תירוץ כך. ראיתי מר' יוסף הוטנר, אני חושב, הוא כתב על מישוהו, שככל שהוא מזדקן, הוא מרגיש שקשה לו יותר לענות על נושא שהוא לא שם. כי כשמזדקנים, זה לא רק שמאבדים את החריפות שהוא יכול לענות מיד, הוא משקיע יותר בעניין, זה נעשה יותר חלק ממנו.

זה, הרבי, כשהוא משקיע בעניין, הוא באמת שם. התלמיד, הוא מקשיב בכלליות, הוא כן יכול לזכור ממקומות אחרים. זה מאוד מעניין.

שתי הנקודות: כבוד הרב ואיכות הלימוד

נראה כאן, מערעבים שני דברים. מערעבים את הענין של כבוד הרבי, ואת הענין של מה יותר אפקטיבי, איך מקבלים את התשובות הטובות יותר ואיך מקבלים את התשובות הברורות יותר. שניהם, "שקדש על הצבא", זה לא ענין באיכות של התשובה, זה ענין של כבוד הרבי. מערעבים את שני הדברים.

צריך לזכור את שני הדברים, שתוציא את המירב מהשאלה שלך. אז הדרך שכל אחד הציק לר' חיים קנייבסקי והשליכו שאלות, אני לא חושב שזה היה דבר נכון. אוקיי, שלו היה מספיק גדול ולא היה שייך שום בוששה, אבל כן, זה כלל. כן, לכל דבר יש יוצא מן הכלל.

כן, אני חושב גם שנלמד בקרוב על כבוד הרב. הכבוד גם קשור ללימוד, כי כשיש כבוד בדרך הנכונה לומדים טוב יותר. אז יכול להיות ששתי הנקודות של כבוד לרבי ואיך הולך טוב יותר הלימוד מאוד מחוברות. זה לא כל כך רחוק אחת מהשנייה.

הרבי אוהב שאלות – אבל בתנאי

זה מעניין גם, אני אישית, אני מאוד אוהב כששואלים אותי שאלות, כי אני לא תמיד יודע, אבל זה גורם לי ללכת לבדוק. כן, זה יכול לשאול, אבל הוא צריך לחדש, אני מתכוון לומר, לא לשאול שאלות טריק. אם לזה יש שאלה, זה מחדד את הרבי. זה מחדד את הרבי. ודאי, ודאי.

הוא לא מדבר כאן על ענין אחר. עכשיו לומדים מסכת בבא בתרא, התלמידים שואלים שאלות, זה קשור לנושא. אבל לא, "רבי, אתה זוכר שאני... מה אתה זוכר שהיה, אני השחקן שלך, אני הטריק שלך, ולראות שהרבי יכול לענות?" יהיה המשך.

הלכה ד' – אין שואלין מעומד, ולא מגבוה, ולא מרחוק

דובר 1: אומרת הגמרא הלאה, "אין שואלין מעומד" – לא שואלים שאלה בעמידה. "ואין משיבין מעומד" – לא עונים על שאלה בעמידה. "ולא מגבוה" – לא כשעומדים גבוה מאוד אחד מהשני. צריך להיות, כמו שאמר קודם, הרבי עם התלמיד צריכים להיות באותה רמה. "ולא מרחוק" – לא מרחוק. "ולא מאחורי הזקנים" – נותנים מרחב כך שהשואל לא יעמוד מאחור וישאל, אלא יתקרב וישאל.

דיון: כבוד או איכות הלימוד?

דובר 1: מה זה? האם זה ענין של כבוד או גם ענין של איכות הלימוד? כי זה ברור, תמשיך, הוא צועק מאחור, לא שומעים בבירור מה הוא אומר. אולי זה דבר פשוט.

אני רוצה שתדע, הסדר אצל רבנים הוא שמי שנכנס לרבי צריך לעמוד. הגמרא הולכת לומר. אבל כאן כתוב בעצם שזה ענין של כבוד, אבל אדם לא יכול להיות בישוב הדעת. כשאתה מכבד אותו לשבת... אותו סדר הוא מה שהיה לפני הגלות.

אני לא יודע, הרבנים של היום, רבנים מסוימים, הם עדיין במדרגה של עוד לפני כל התקנות של הגלות, לפני החטא. אבל בגמרא שלמדנו עכשיו, פעם באמת היה כך, התלמידים עמדו והרבנים ישבו, אבל היום זה לא כך. היום, כשלומדים, שוב, אם הרבי לומד מגמרא, כבר עולה השאלה. אני מדבר רק על הרבנים שמלמדים משהו.

הלכה ד' (המשך) – ואין שואלין את הרב אלא בענין

דובר 1: "ואין שואלין את הרב אלא בענין". שואלים רק בענין שהוא עוסק בו.

דובר 2: זה כבר אמרת.

דובר 1: אני יודע, זה אותו דבר. אני לא יודע. לא ברור.

דיון: מה זה אומר "בענין"?

דובר 2: מה זה אומר "בענין"?

דובר 1: זה הדבר.

דובר 2: מה זה אומר "בענין"?

דובר 1: "בענין" אומר כמו ששואלים דבר ספציפי, לא שואלים כלליות. לא שואלים...

דובר 2: לא, בקרוב נראה על זה.

דובר 1: לא, קדימה נראה. אני לא יודע. מה זה אומר "בענין"?

דובר 2: אוקיי, אני מניח, בוא נמשיך.

דובר 1: "בענין" אומר הענין שעוסקים בו.

הלכה ה' (המשך) – ואין שואלין אלא מיראה

דובר 1: "ואין שואלין אלא מיראה". שואלים מיראת הכבוד. אולי זה פשוט מאמר חז"ל אחר שהוא מצרף ביחד.

הלכה ד' (המשך) – ולא ישאל בענין יותר משלוש הלכות

דובר 1: "ולא ישאל בענין יותר משלוש הלכות". אפילו כששואלים מהענין שלומדים, לא צריך לשאול יותר משלוש הלכות.

דיון: מה זה אומר "בענין" בהקשר הזה?

דובר 2: זה אומר בענין. יכול להיות שהענין הוא אפילו קטן יותר ממסכת, כמו שהיה כתוב קודם. אז בנושא, בסובייקט שלומדים היום.

דובר 1: יכול להיות ש"שואלין בענין" אומר כמו שאתה צריך להתכונן. אתה לא יכול לבוא, "רבי, תגיד לי מה אני צריך לעשות, איך אני צריך להתנהג בשבת". לא, תתכונן, שאל את ההלכה הספציפית, ושאל את הענין. אוקיי, אני לא יודע. יכול להיות שזה... אוקיי, או שהרבי יכול לומר שיעור שהוא אומר הכל לך, אבל...

דובר 2: נכון, זה כמו שאתה אומר, שלא כל אחד יכול להטריח את החכם שהוא יאמר את כל השיעור שבבילך. אתה צריך להקשיב, ואז אתה יכול לשאול מה בענין שהוא למד.

דובר 1: אבל השאלה היא, האם זו אותה שאלה שדיברנו עליה קודם, שהתלמיד אומר "לא הבנתי", או שזו שאלה חדשה? השאלה היא, האם זה אומר סתם שיש "תקופת שאלות ותשובות", או שמדברים כאן כך? הייתה תקופה שהחכם לא היה בשיעור, החכם נכנס לבית המדרש, לא צריך להציף אותו.

דובר 2: אה, אז זה דבר אחר. אז סדר איך השאלות עובדות.

דובר 1: אבל כשלומדים, צריך לשאול הרבה או יותר, זה לא דווקא אותן הלכות. זה צריך ללכת בכבוד, זמן הרבי לא פנוי, זה צריך ללכת בסדר. אוקיי.

דובר 2: "ולא ישאל בענין יותר משלוש הלכות". זה לא יותר משלוש שאלות. שלוש הלכות בבת אחת. אוקיי. נשמע פשוט. אני לא רואה... אוקיי.

הלכה ה' – קדימה בשאלות: שנים שואלין

דובר 1: הלאה, עכשיו הולכים לשאול על הקדימה בשואלין, כמה אנשים שואלים. **שנים שואלין, שואל אחד בענין**, אחד שואל בענין שעוסקים בו עכשיו, **ואחד שואל שלא בענין**.

דיון: המושג "ענין" בהקשרים שונים

דובר 2: יכול להיות ענין, אני זוכר שהם למדו בשלושים יום קודם החג, שלפעמים אומרים שהענין היום אומר ענין. יכול להיות יותר, שערב פסח, וכל הזמן זה פסח, נקרא שואל בענין. שבדרך כלל מה שהוא עכשיו הסוגיא נקרא ענין, לפני פסח זה לוקח את מקום הסוגיא כביכול.

דובר 1: לא, אני זוכר שכתוב במפרשים מסוימים על זה.

דובר 2: כן, כן, כן. נזקקין לענין.

דובר 1: לא, טוב. הולכים... זה מעניין, אני חושב שזה ברור, הייתי אומר שלא צריך לשאול אותו אפילו שלא בענין. נראה שצריך כן לענות לכל מי ששואל. צריך רק לענות למי ששאל לענין.

הלכה ה' (המשך) – מעשה ושאינו מעשה

דובר 1: **מעשה ושאינו מעשה**, אחד שואל הלכה למעשה ואחד שואל משהו שלא נוגע. **נזקקין למעשה**, צריך קודם... צריך להתנהג, לא להסתכל, אלא לעסוק במי ששואל למעשה.

הלכה ה' (המשך) – הלכה ומדרש

דובר 1: **הלכה ומדרש**, אחד שואל הלכה ואחד שואל ענין של אגדה, מדרש, נזקקין להלכה.

דיון: מה זה אומר "מדרש" בהקשר הזה?

דובר 2: אני חושב שמדרש זה פשוט פשוט בפסוקים, מה זה קשור לאגדה?

דובר 1: אה, לומדים את זה, מאוד טוב. נזקקין להלכה, קודם ההלכה שצריך לעשות, לא מאיפה יודעים את ההלכה.

הלכה ה' (המשך) – מדרש ואגדה

דובר 1: אבל שואלים **מדרש ואגדה**, משהו...

דובר 2: אה, מדרש הוא מתכוון למדרש הלכה, פשוט מאיפה לומדים משהו.

דובר 1: אה, זה כך. ושני שואל ענין של אגדה, **נזקקין למדרש**.

הלכה ה' (המשך) – אגדה וקל וחומר

דובר 1: **אגדה וקל וחומר**, אחד שואל אגדה ואחד שואל מה, למדנות?

דובר 2: קל וחומר זה קל וחומר, כפשוטו.

דובר 1: קל וחומר זה אומר סברא, אחת מה...
דובר 2: לא מדרש. אחת מי"ג המידות, לא?

דובר 1: אולי זה לא הרמב"ם, אולי אנשים אחרים. קל וחומר, בסדר, נגיד שאלה, הוא שואל מהנושא של קל וחומר.

דובר 2: אני לא יודע, האם קל וחומר דומה לענין של מדרש ואגדה, כן?

דובר 1: לא, מדרש זה כשלומדים מפסוק. י"ג מידות, קל וחומר זה אחת מי"ג המידות שלומדים את התורה. אבל נראה שזה יותר חשוב, זה יותר למדנות.

חידוש: מדוע קל וחומר גבוה יותר מאגדה

דובר 2: קל וחומר זה דבר רציונלי, זה יותר רציני.

דובר 1: נראה שמחשיבים את זה יותר כלמדנות, זה יותר גבוה.

הלכה ה' (המשך) – קל וחומר וגזירה שוה

דובר 1: **גם קל וחומר וגזירה שוה**, גם הוא אותו דבר, לא מסתכלים לחומר.

דיון: מדוע קל וחומר גבוה יותר מגזירה שוה?

דובר 2: עוד, איך גזירה שוה היא סברא דמדרש לחומר?

דובר 1: אה, אני יכול להבין, כי קל וחומר, כשאתה מדבר עם התלמיד, אתה משחזר את סברתו יותר מגזירה שוה. גזירה שוה היא פיסת מידע, אבל קל וחומר זו דרך של עיבוד המחשבה, כי הכל סברות.

דובר 2: לא ברור, זה כל הדברים שהוא מביא לך.

הלכה ה' (המשך) – שני חכמים ושני תלמידים שואלין

דובר 1: **הוי שואלים, אחד חכם ואחד תלמיד**. אחד כבר חכם, ואחד כבר חכם, ואחד כבר...

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ד' – סדר קדימה בשאלות, קדושת בית המדרש

הלכה ג' (המשך) – קל וחומר וגזירה שוה

גם קל וחומר וגזירה שוה גם כן, הכל מסתכלים על קל וחומר. עוד, כי גזירה שוה היא סוג של מדרש לחומר.

אני יכול להבין, כי קל וחומר, כשאתה מדבר עם התלמיד, אתה משחזר את סברתו. אולי גזירה שוה גזירה שוה, כי זו פיסת מידע. אבל קל וחומר זו דרך

"כל המתנמנם בבית המדרש, אפילו הוא נמנם בבית המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים." זה פשוט, הוא יקרע, כי הוא זוכר חצי חתיכה כאן, חצי חתיכה שם. זה טוב מאוד. **"חכמתו נעשית קרעים קרעים, תלמוד לומר 'שנים עשר נשיאים'."** שמי שישן בבית המדרש, הוא יחזור לבגד קרוע.

מי שלא הולך כלל לבית המדרש, הוא יכול להסתובב לגמרי בלי חולצה. אבל אפילו מי שחושב שהוא מאוד עייף, הוא הולך לבית המדרש והוא תופס מנומה, טוב מאוד.

אין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה

"ואין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה". אסור לדבר שיחות אחרות בבית המדרש, רק מדברי תורה. עד כדי כך אומר הוא, אפילו **"מי שנתעטש"**, אחד עשה עיטוש, והסדר הרגיל הוא, זה ענין של נימוס שמאחלים לו רפואה, אומרים לו שהעיטוש שלך יהיה רפואה, לא אומרים **"רפואה"** בבית המדרש. אם דבר כזה לא אומרים, דברים אחרים בטח אסור לעשות. זו הלכה מחמירה.

לא, אם הרבי רוצה להכניס זה דבר אחד, אבל ההלכות האחרות הן כשלא רוצים. כשלא רוצים, אומרים **"שלום"**, תחזיק אותו עם חטיפים, אתה יכול לפוצץ". מדברים כאן ענין של כבוד לרבי, שזה ענין של... זה לא כבוד, זה רציני. כך צריכים ללמוד. אתה זוכר למדנו את התורה, יש בקושי כמה שניות שאפשר ללמוד, ובאותן שניות גם לענות לטלפון, גם לומר רפואה? זה מאוד קשה.

קדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת

הרמב"ם, **"קדושת בית המדרש"**, הקדושה של המקום שלומדים תורה, היא עוד יותר חמורה ועוד יותר גבוהה מקדושת בית הכנסת.

זה אומר הזמן שלומדים, בשעת הישיבה. אין שום קדושה בשום בניין. בית הכנסת יש אולי קדושה בבניין, אבל בית המדרש, זה נקרא **"בית המדרש"**, לא כתוב **"בתי מדרש"**. אין בתי מדרש. **"בית המדרש"** פירושו בשעת השיעור.

כך אני סובר, אבל זה חידוש שאני אומר, אולי לא האנשים יתפסו את זה, לא אבל כך נראה לי הדיוק של הלשונות בדרך כלל. כי מה זה אומר **"אין משיחין בבית המדרש"**? אתה לא יכול אחרי השיעור לומר בוקר טוב? זה אומר בשעת הלימוד.

תירוץ על הסתירה עם השולחן ערוך

כן, בשולחן ערוך בהלכות תלמוד תורה כתוב כאן יותר, מדברים על זה, יש את הרמ"א וזה, זה דבר אחר. שם כתוב ברור להיפך, שכן ישנים, שם החכמים ישנו בבית המדרש במקומות אחרים. אבל זה אומר בשעת הלימוד, זה מה שאני אומר. אין שום בעיה בכלל, לדעתי.

סיום

בסדר, זה פרק... איזה פרק למדנו עכשיו? פרק ד?

של השחזת המחשבה, כי הכל סברא. זה לא ברור, זה כל מה שהוא מביא לך.

הלכה ג' (המשך) – סדר קדימה בשאלות לפני המתורגמן

הוי שואלים, אחד חכם ואחד תלמיד? אחד כבר חכם ואחד עדיין תלמיד של החכם. קודמים לחכם, קודם נזקקים לחכם. אבל זה מעניין – החכם יודע הכל בעצמו. **שניהם חכמים** כאחד, החכם כבר לא תלמיד שהוא יודע הכל בעצמו.

הלכה בשאלה, התלמיד צריך יותר לבוא אל הרבי. בסדר, קודמים לחכם כן. כל חכם היה פעם תלמיד, יכול להיות שכן זה מכבוד. החכם מגיע לו יותר כבוד, תלמיד וחכם – מגיע לתלמיד יותר כבוד מעם הארץ.

שני חכמים או שני תלמידים או שני עמי הארץ, או ששאלו שניהם שתי הלכות, או שתי שאלות, או שתי תשובות, או שתי מעשים, זה כמו מתורגמן כזה. עכשיו יכול המתורגמן לומר, כאן מדברים אם המתורגמן הוא זה שעונה. או תלמיד חכם, או בטח, תלמיד חכם בטח שהוא יכול לענות.

חידוש: ההלכות הן למתורגמן, לא לרבי

הוא מתכוון לומר לך, שאולי לא צריך המתורגמן ללכת לשאול את החכם. לא, לא, צריך כן. הוא מתכוון לומר, שהוא מחליט מי קודם, הוא מחליט איזו שאלה להעביר לרבי. אהא. ההלכות, בכלל, ההלכות הן ההלכות למתורגמן, כי הרבי עצמו יכול בעצמו להחליט מה הוא רוצה לעשות.

מדברים כאן, שואלים, שולחים פתקאות לרבי, אני לא יודע איך זה עובד. שאלו למתורגמן שאלות, והמתורגמן צריך להחליט איזו שאלה הוא עכשיו יגיד בשיעור, ילך לשאול את הרבי. אומר הוא שאם שניהם אותו דבר, זה מה שהוא רוצה.

הלכה ד' – אין ישנים בבית המדרש / קדושת בית המדרש

אז, הרמב"ם הלאה, למדנו קודם שצריכים להיות בליה בבית המדרש ללמוד. אז, לרמב"ם יש פשוט שאסור לישון בבית המדרש, קצת כולם לומדים. בית המדרש הוא המקום שהרבי לומד לתלמידים. לא בדיוק כמו האחרון ששניהם ראו בית הכנסת, לומדים לבד. עכשיו מדברים איפה הרבי לומד לתלמידים. נכון? הרמב"ם, **אין ישנים בבית המדרש**, אסור לישון בבית המדרש.

כן. **"כל המתנמנם בבית המדרש"**, ומתנמנם זה אומר כבר מנמנם, אפילו שינה חלשה יותר.

חידוש גדול: "בית המדרש" פירושו בשעת הלימוד, לא הבניין

החידוש הוא, בית המדרש לא פירושו דווקא הבניין. אני מתכוון שבית המדרש פירושו, הרבה פעמים רואים **"נעשה בית המדרש"** פירושו בשעת הלימוד. מה שאנחנו קוראים שיעור נקרא בחז"ל **בית המדרש**. זה לא דווקא בבניין. זה גם הזמן, לא עם דרשן, שלומדים. המקום הוא הזמן. בשעת הלימוד. בית המדרש, כשכתוב בית המדרש, לא פירושו בעיר, לא קדושה בקדושת המקום, אלא זה מקום שיהודים יושבים לומדים. בזמן שהוא לומד. לא רק המקום, בזמן. בשיעור לא ישנים. זה העיקר.